

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος, *Καθηγητ. του Παν/μίου Αθηνών*
Ευαγγελία Αστυρακάκη, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός*
Β/θμιας Εκπ/σης

Μαρία Γαλάνη-Δράκου, *Φιλολόγος*
Βασίλειος Χαραλαμπάκος, *Φιλολόγος*

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Στ. Τσιτσιρίδης, *Αναπλ. Καθηγητ. του Παν/μίου Πατρών*
Λοΐζος Λοΐζου, *Σχολ. Σύμβουλος*
Αναστ. Παπάζογλου *Φιλόλ. Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης, *Σκιτσογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Σωτήριος Γκλαβάς, *Μόν. Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Κων/νος Ναστούλης, *Φιλολόγος Εκπ/κός*
Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Η σκεπτόμενη Αθηνά (ανάγλυφο του 470-450 π.Χ.)

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Νικόλαος Μπεζαντάκος – Ευαγγελία Αστουρακάκη
Μαρία Γαλάνη-Δράκου – Βασιλική Καμπουρέλλη
Βασίλειος Χαραλαμπάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ *Πρόεδρος του*
Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**
Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με το βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Γ΄ Τάξης ολοκληρώνεται μια προσπάθεια ανανέωσης της ύλης και του τρόπου διδασκαλίας του μαθήματος που ξεκίνησε από την Α΄ τάξη του Γυμνασίου. Η συγγραφική ομάδα που ανέλαβε να υλοποιήσει αυτήν την προσπάθεια αισθάνεται την ικανοποίηση ότι ύστερα από επίπονες και γόνιμες αναζητήσεις, ακολουθώντας το Πρόγραμμα Σπουδών, κατέληξε σε μια πρόταση που θα κριθεί κατά τη διδακτική πράξη.

Και το βιβλίο αυτό, όπως και των προηγούμενων τάξεων, περιλαμβάνει κείμενα της αττικής διαλέκτου, κυρίως της κλασικής εποχής αλλά και μεταγενέστερα. Η θεματολογία των κειμένων, κατά κανόνα αυτούσιων, η παρουσίαση των γλωσσικών και μορφολογικών στοιχείων, και, τέλος, η ποικιλία και η διαβάθμιση των ερωτήσεων και ασκήσεων, διευκολύνει, πιστεύουμε, τους μαθητές να αντιληφθούν τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, να κατανοήσουν τις ρίζες της γλώσσας που μιλούν και να ολοκληρώσουν την πρώτη βασική επαφή με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Ο σκοπός συγγραφής των βιβλίων και των τριών Τάξεων του Γυμνασίου ελπίζουμε ότι θα έχει επιτευχθεί, αν οι διδάσκοντες αφενός μεταδώσουν στους μαθητές τις βασικές αρχές της γλώσσας και αφετέρου κινήσουν το ενδιαφέρον τους να μάθουν περισσότερα για την αρχαία ελληνική γλώσσα και για τα κείμενα που έχουν γραφεί σε αυτήν.

Η συγγραφική ομάδα

Ενότητα 1

Η απαγωγή της Ελένης. Ο Πάρης κρατά από το χέρι την Ελένη, ενώ ο Έρωτας και η Πειθώ τη στεφανώνουν και η Αφροδίτη τους ενθαρρύνει (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος από τη Σουέσσουλα, πόλη της Ιταλίας, 480 π.Χ., Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη).

Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας

Α. Κείμενο Ο Ηρόδοτος, προσπαθώντας να ερμηνεύσει την αντιπαλότητα Ασίας και Ευρώπης που οδήγησε στους Περσικούς πολέμους, αναφέρει την εκδοχή ότι αυτή ξεκίνησε από αρπαγές γυναικών. Ο Πάρης οδήγησε την Ελένη στην Τροία βέβαιος πως δεν επρόκειτο να τιμωρηθεί εξαιτίας της παλαιότερης αρπαγής της Μήδειας από τους Έλληνες. Όταν αυτοί απαίτησαν την επιστροφή της, σύμφωνα με την εκδοχή Αιγύπτιων ιερέων που παρατίθεται στο δεύτερο βιβλίο της *Ίστορίας*, οι Τρώες ισχυρίστηκαν ότι δε βρισκόταν στα χέρια τους, και επακολούθησε ο Τρωικός πόλεμος. Η καταστροφή της Τροίας παρουσιάζεται από τον ιστορικό ως θεϊκή βούληση, καθώς το θεϊόν θέλησε να

καταστήσει φανερό ότι τα σοβαρά αμαρτήματα (όπως η αγνωμοσύνη του Πάρη προς τον Μενέλαο που τον φιλοξενούσε) επισύρουν ολέθριες συνέπειες για αυτούς που τα διαπράττουν.

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτήν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γάρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδέ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆ. Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ταῦτα ἐγίγνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρῶων, μάλιστα δέ οἱ αὐτοῦ υἱεῖς, ὁπότε συμμίσγοιεν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπώλλυντο, Πρίαμος, εἰ καὶ αὐτός Ἑλένη συνώκει, ἀπέδωκεν ἂν αὐτήν Μενελάῳ, ἵνα αὐτός καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀπαλλαγείεν τῶν παρόντων κακῶν. Ἀλλ' οὐ γάρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδέ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὡς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι καταφανές τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαί εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρά τῶν θεῶν.

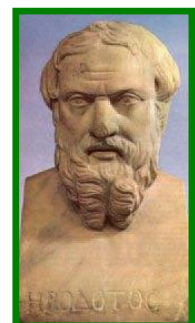
Ἡρόδοτος, Ἱστορίη 2.120 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

τὸ Ἴλιον (και θηλ. ἡ Ἴλιος)	η Τροία
ἀπέδοντο ἂν (δυν. οριστ. αορ. ρ. ἀποδίδωμι)	θα επέστρεφαν, θα έδιναν πίσω (πβ. ν.ε.: απόδοση, αποδοτικός)
ἐκῶν, ἐκοῦσα, ἐκόν ἄκων, ἄκουσα, ἄκον	με τη θέληση (κάποιου) χωρίς τη θέληση κάποιου (πβ. ν.ε.: ακούσιος)
ὁ Ἀλέξανδρος	ο Πάρης
ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου	με ἢ χωρίς τη θέληση βέβαια του Αλεξάνδρου
οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος	γιατί βέβαια δεν ήταν τόσο παράφρων ο Πρίαμος
σφέτερος, σφετέρη, σφέτερον (γ' πρόσ. κτητ. αντων.)	δικός, -η, -ό τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής, σφετερίζομαι)
τοῖς ... σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν	να θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή τη δική τους και των παιδιών τους και την πόλη τους
ὅπως συνοικῆ (υποτ. ενεστ. ρ. συνοικέω, συνοικῶ)	για να κατοικεί / ζει μαζί (πβ. ν.ε.: συνοικία, συνοικισμός)
τοὶ	βέβαια
εἰ ταῦτα ἐγίγνωσκον	αν είχαν αυτή τη γνώμη
ὁ υἱός, τοῦ υἱέος (κατά τη γ' κλίση)	ο γιος

συμμίσγω	(εδώ) συγκρούομαι
ἀπώλλυντο (οριστ. παρατ. ρ. ἀπόλλυμαι)	χάνονταν, σκοτώνονταν (πβ. ν.ε.: όλεθρος, απώλεια)
συνῶκει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. συνοικῶ)	συγκατοικούσε
ἵνα ... ἀπαλλαγεῖεν (ρ. ἀπαλλάττομαι)	για να απαλλαγούν
οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι	διότι δεν είχαν την Ελένη, ώστε να την επιστρέψουν
οὐδέ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες	ούτε τους πίστευαν οι Ἕλληνες, παρόλο που αυτοί ἔλεγαν την αλήθεια
ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι	ὅπως ἐγὼ πιστεύω, κατὰ τὴ γνώμη μου
τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος (γεν. ἀπόλ. αιτιολ. μτχ.)	επειδὴ ο θεὸς μηχανευόταν
ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι (μτχ. αορ. β' ρ. ἀπόλλυμαι)	για να κάνουν με την ολοκληρωτική τους κατάστροφή
καταφανές τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι	ολοφάνερο στους ανθρώπους αυτό

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Ηροδότου. Το πρωτότυπο τοποθετείται στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ. (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Ερμηνευτικά σχόλια Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκο- ντος Ἀλεξάνδρου: Ο Ηρόδοτος συνηθίζει να εκθέτει και τη δική του κρίση για την αλήθεια ή όχι των διηγήσεων που παραθέτει. Στην προκειμένη περίπτωση δηλώνει ότι πείστηκε από τους Αιγύπτιους ιερείς για την παρουσία της Ελένης στην Αίγυπτο και όχι στην Τροία και δικαιολογεί αυτή την εκτίμησή του. Η εκδοχή αυτή απαντά και σε άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όπως στην Ἑλένη του Ευριπίδη και στην Παλινωδία του Στησιχόρου, ενώ ενέπνευσε και νεοέλληνες ποιητές, όπως τον Γ. Σεφέρη στο ποίημά του Ἑλένη (βλ. Επίμετρο). Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, αυτή των Περσών, οι Τρῶες δεν αρνήθηκαν ότι είχαν στα χέρια τους την Ελένη, υποστήριξαν όμως ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να την επιστρέψουν, αφού και οι Ἕλληνες δεν υπέστησαν καμία συνέπεια για την αρπαγή της Μήδειας.

Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρῶες, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆ: Ο Πρίαμος, ο βασιλιάς της Τροίας, όπως και κάθε ηγέτης άξιος του τίτλου του, δε θα επέτρεπε να κινδυνεύσει ο λαός του μόνο και μόνο για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του γιου του Αλεξάνδρου (Πάρη) να ζήσει με την Ελένη. Ο Ηρόδοτος εξηγεί με τη λογική τη μυθολογική-ποιητική παράδοση.

τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος : Μια από τις βασικές ιδέες που διέπουν το ιστορικό έργο του Ηροδότου, με την οποία ερμηνεύει την εξέλιξη των γεγονότων στην ανθρώπινη ζωή και ιστορία, είναι η ενεργή παρέμβαση του θείου στα ανθρώπινα πράγματα, με σκοπό την αποκατάσταση της τάξης μεταξύ θεών και ανθρώπων. Έτσι, και το γεγονός της κατάληψης της Τροίας από

τους Έλληνες παρουσιάζεται εδώ ως αποτέλεσμα της θείας βούλησης. Ο Ηρόδοτος κάνει λόγο για θεϊκό φθόνο που εκδηλώνεται, όταν ο άνθρωπος υπερβεί κάποια όρια. Το έγκλημα, κατά τον Ηρόδοτο, δε μένει ατιμώρητο.

Μενέλαος και Ελένη (περ.600 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης)

Χάλκινο αγαματίδιο των αρχών του 7ου αι. πΧ. που πιθανότατα αναπαριστά την Ελένη. Βρέθηκε στο Μενελάιο, το ιερό του Μενελάου στην αρχαία Θεράπνη της Λακωνίας, όπου ο Πausanίας αναφέρει ότι βρισκόταν ο κοινός τάφος του Μενελάου και της Ελένης. Είναι ίσως το παλαιότερο γυναικείο αγαματίδιο της ελληνικής τέχνης (Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης).

Ερωτήσεις

1. Πώς τεκμηριώνει ο Ηρόδοτος την άποψη ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία;
2. Πού αποδίδει ο Ηρόδοτος την αδυναμία των Τρώων να πείσουν τους Έλληνες ότι η Ελένη δε βρισκόταν στα χέρια τους;

3. Με ποιο κίνητρο παρεμβαίνει το θεϊόν στη διαμάχη Ελλήνων και Τρώων σύμφωνα με τον Ηρόδοτο;
4. Να αναζητήσετε στην Όδύσσεια περιπτώσεις τιμωρίας θνητών από θεούς. Διακρίνετε διαφορές μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου στον τρόπο παρέμβασης του θείου;
5. Πώς αντιμετωπίζονται τα ανθρώπινα σφάλματα από τον Θεό σύμφωνα με τη διδασκαλία του Χριστού;

Η Άννα Συνοδινού ως Ελένη με τον Χορό των γυναικών σε παράσταση της ομώνυμης τραγωδίας του Ευριπίδη από το Εθνικό Θέατρο (1962)

B. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β΄ Γυμνασίου

1. Να σχηματίσετε ουσιαστικά ή επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα παρακάτω συνθετικά μέρη:

σύν + ἔχω	→ (ουσ.)	_____
ὑπέρ + μέγεθος	→ (επίθ.)	_____
λόχος+ ἄγω	→ (ουσ.)	_____
ναῦς+ ἄρχω	→ (ουσ.)	_____
ἐπί + οὐρανός	→ (επίθ.)	_____
βαρύς+ θυμός	→ (επίθ.)	_____
ἴσος + βάρος	→ (επίθ.)	_____
ἄξιος + θαυμάζω	→ (επίθ.)	_____
διά + γράφω	→ (ουσ.)	_____

2. Να δοθούν παράγωγα της α.ε. από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις. Να εξετάσετε επιπλέον ποια από αυτά χρησιμοποιούνται στη ν.ε. με την ίδια η παρόμοια σημασία:

Ρήματα	ουσιαστικά
άτυχής →	εύγενής →
εύεργέτης →	άμελής →
οικόδομος →	άντιγράφων →
άσθενής →	άτακτος →

ρηματικά επίθετα σε -τος ή -τέος
διαβαίνω →
προτιμῶ →
ἀποδέχομαι →
ἐκλέγω →

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις σε κατηγορίες ανάλογα με το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το α' συνθετικό τους (λέξη κλιτή: ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα / λέξη άκλιτη: επίρρημα, πρόθεση, μόριο) και στη συνέχεια να γράψετε τα συνθετικά τους μέρη:

ή αποβολή, ή συγγραφή, ό συναγερμός, ό εύγενής, ό επιθετικός, ό φιλαλήθης, ό λιθοβόλος, ό δύσβατος, ή εύπρεπής, ή διακοπή

4. Να αναλυθούν οι σύνθετες λέξεις στα συνθετικά μέρη τους:

χειροποίητος	→	_____
μισάνθρωπος	→	_____
λιθοτόμος	→	_____
κακοδαίμων	→	_____
πολύκαρπος	→	_____
δίδραχμον	→	_____
ἀκρόπολις	→	_____
δημοκρατία	→	_____

5. Ποια η μεταφορική σημασία των λέξεων λιμήν, λάμπω, ὄδος, λευκός, ὑφαίνω, φάος-φῶς στη ν.ε.;

Γ. Επανάληψη ύλης Γραμματικής – Σύνταξης Β΄ Γυμνασίου

1. Να κλίνετε τη φράση τῶν παρόντων κακῶν και στους δύο αριθμούς.

2. Να βρείτε τα τριτόκλιτα επίθετα του κειμένου και να γράψετε την ονομαστική ενικού των τριών γενών τους.

3. Να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακες με τους τύπους των ρημάτων στα πρόσωπα της ευκτικής των χρόνων που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο
κινδυνεύω	γ' εν.
ενεστώτας	
αόριστος	
παρακείμενος	

ρήμα	πρόσωπο
λύω	γ' πληθ.
ενεστώτας	
αόριστος	
παρακείμενος	

ρήμα	πρόσωπο
γράφω	β' εν.
ενεστώτας	
αόριστος	
παρακείμενος	

ρήμα	πρόσωπο
νομίζω	α' πληθ.
ενεστώτας	
αόριστος	
παρακείμενος	

4. Να γράψετε τη γενική και δοτική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών:

	ὁ γραφεύς	ἡ δρᾶσις	τὸ πρᾶγμα
γεν. εν.			
δοτ. εν.			
γεν. πληθ.			
δοτ. πληθ.			

	ὁ πατήρ	ὁ ῥήτωρ	ὁ σωτήρ
γεν. εν.			
δοτ. εν.			
γεν. πληθ.			
δοτ. πληθ.			

	ἡ χελιδών	ὁ Ἕλλην	οἱ Τρῶες
γεν. εν.			
δοτ. εν.			
γεν. πληθ.			
δοτ. πληθ.			

5. Να μεταφέρετε τα ρήματα στους τύπους που ζητούνται:

βλάπτω	α΄ πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.	
παρέχω	γ΄ εν. υποτ. ενεστ. ε.φ.	
πράττω	β΄ εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
ἀκούω	β΄ πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	
κομίζω	γ΄ πληθ. οριστ. παρακ. μ.φ.	

6. Να βρείτε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων και να τα αναγνωρίσετε συντακτικά:

α. Δοκεῖ μοι διαφέρειν ἀνήρ τῶν ἄλλων ζώων.

β. Ὁμολογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι.

γ. Ὅμηρος ἔφη ποιμένα λαῶν εἶναι τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν.

δ. Συμβουλεύω ὑμῖν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκποδῶν ποιεῖσθαι (= να απομακρύνετε).

7. Να εντοπίσετε τις μετοχές των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε συντακτικά:

α. Σωκράτης φανερός ἦν θεραπέων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.

β. Οὐδενός ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπρᾶξαι ἄν (= ὅτι θα μπορούσε να καταφέρει) τι τῇ πόλει ἀγαθόν.

γ. Δίκαια λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσιν.

δ. Τῇ ἐπιούσῃ νυκτὶ (= την επόμενη νύχτα) ἔφθασαν παρελθόντες (= πρόλαβαν να ξεπεράσουν) τὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκοδομίαν.

ε. Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν εἰς Νάξον καὶ Κατάνην διαχειμάσοντες (= για να ξεχειμωνιάσουν).

8. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους τρόπους σύνδεσης (παρατακτική, υποτακτική) ὀρων ἢ προτάσεων:

α. Χρήμασιν οὐ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως ἐχρῆτο.

β. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων.

- γ. Φημί δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι (= να θανατωθούν), ὅτι ἠσέβησαν, ἐμέ δὲ σώζεσθαι, ὅτι μηδὲν ἠμάρτηκα (= δεν έχω διαπράξει καμία αδικία).**
- δ. Οὐδεὶς ἂν ὄνειδίσειε (= δε θα κοροΐδευε) τυφλῶ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλεῆσαι (= θα τον λυπόταν).**

9. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Τούτῳ πολλοὶ τῶν νεωτέρων προσέχουσι τὸν νοῦν (= στρέφουν την προσοχή τους).**
- β. Πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ πᾶς χρόνος οὐχ ἰκανός (= αρκετός) λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.**
- γ. Τύραννος ἐναντίος ἐλευθερίᾳ καὶ νόμῳ ἐστίν.**
- δ. Οὗτος οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας θανάτῳ τῷ ἀλγίστῳ (= με τον πιο επώδυνο) ἀπώλετο, λιμῶ.**
- ε. Ἀρίστανδρος, ἀνὴρ Τελμισσεύς, μάντις, θαρρεῖν (= να έχει θάρρος) ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον.**
- στ. Ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν ποιεῖται τοῦ Φεραίων ἵππικοῦ.**
- ζ. Πολλῶν χρημάτων κρείττων (= ανώτερος) ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.**
- η. Ἠδίστη τῇ γλώττῃ ἀπεκρίνατο (= απάντησε με πολύ γλυκά λόγια).**

10. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- α.** Ἐκεῖνοι διὰ τούς ἐν Πειραιεῖ κινδύνους ὑπό πάντων ἀνθρώπων ζηλοῦνται.
- β.** Ἐχώρουν (= βιάδιζαν) ἐκ τῶν οἰκιῶν πρὸς αὐτούς.
- γ.** Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τῷ λιμῷ ἀπέθανον.
- δ.** Ταχέως τὸν ποταμὸν διέβαινον.
- ε.** Τοῦ αὐτοῦ θέρους οὐ πολλῷ ὕστερον ἀφίκοντο εἰς τὴν χώραν. **στ.** Μόνοι αἱ Ἀμαζόνες ὀπλισμένοι ἦσαν σιδήρῳ.
- ζ.** Νομίζω πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν αὔξεσθαι.

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 438

Ενότητα 2

Η επιτύμβια στήλη του Αριστίωνος
(Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Θυσία για την πατρίδα

Α. Κείμενο Σε περιόδους πολέμου οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν με δημόσια δαπάνη μεγαλοπρεπή τελετή προς τιμήν των νεκρών πολεμιστών. Επιστέγασμα της τελετής αυτής αποτελούσε η εκφώνηση του Έπιταφίου λόγου από επιφανή άνδρα της πόλης. Το απόσπασμα που θα μελετήσετε προέρχεται από τον Έπιτάφιο –που, πιθανόν, συντέθηκε από τον Λυσία– προς τιμήν των νεκρών του Κορινθιακού πολέμου.

Ὅστε προσήκει τούτους εὐδαιμονεστάτους ἡγεῖσθαι, οἵτινες ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων κινδυνεύσαντες οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν, οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῇ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον, ἀλλ' ἐκλεξάμενοι τὸν κάλλιστον.

Καί γάρ τοι ἀγήρατοι μέν αὐτῶν αἱ μνήμαι, ζηλωταί δέ ὑπό πάντων ἀνθρώπων αἱ τιμαί· οἳ πενθοῦνται μέν διὰ τήν φύσιν ὡς θνητοί, ὑμνοῦνται δέ ὡς ἀθάνατοι διὰ τήν ἀρετήν. Καί γάρ τοι θάπτονται δημοσίᾳ, καί ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καί σοφίας καί πλούτου, ὡς ἀξιούς ὄντας τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότας ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καί τοὺς ἀθανάτους τιμᾶσθαι. Ἐγὼ μέν οὖν αὐτούς καί μακαρίζω τοῦ θανάτου καί ζηλῶ, καί μόνοις τούτοις ἀνθρώπων οἶμαι κρεῖττον εἶναι γενέσθαι, οἵτινες, ἐπειδὴ θνητῶν σωμάτων ἔτυχον, ἀθάνατον μνήμην διὰ τήν ἀρετήν αὐτῶν κατέλιπον.

Λυσίας, Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς 79-81

Γλωσσικά σχόλια

ὥστε (μετά από ισχυρό σημείο στίξης)	επομένως
προσῆκει (απρόσ. ρ.)	ταιριάζει
ὁ/ἡ ευδαίμων, τὸ εὐδαιμον	ευτυχισμένος, καλότυχος (πβ. ν.ε.: ευδαιμονία, ευδαιμονισμός)
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	θεωρῶ, ηγούμαι (πβ. ν.ε.: ηγέτης, ηγεσία, ηγετικός)
τελευτάω, τελευτῶ	τελειώνω, πεθαίνω (πβ. ν.ε.: τελειωτικός, εντελώς)
τελευτῶ τὸν βίον	πεθαίνω
οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῆ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον	χωρίς να εμπιστευτούν τους εαυτούς τους στην τύχη ούτε να περιμένουν τον φυσικό θάνατο

καὶ γὰρ τοὶ ὁ/ἡ ἀγήρατος, τὸ ἀγήρατον	καὶ γι' αὐτὸ βέβαια αγέραςτος
ὁ ζηλωτὸς, ἡ ζηλωτὴ, τὸ ζηλωτὸν	αξιοζήλευτος
οἱ (αναφ. αντων. ὅς, ἡ, ὅ) πενθοῦνται	αυτοὶ (μετὰ ἀπὸ ἰσχυρὸ σημεῖο στίξης) πενθοῦνται
διὰ τὴν φύσιν	λόγω τῆς (θνητῆς) φύσης τους
διὰ τὴν ἀρετὴν	λόγω τῆς γενναιότητάς τους
δημοσίᾳ (δοτικοφανές επίρρ.)	με δημόσια φροντίδα
ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς	καθιερώνονται ἀγῶνες πρὸς τιμὴν τους
ἡ ῥώμη	ἡ δύναμη (πβ. ν.ε.: ρωμαλέος)
ὡς ἀξίους ὄντας τους τετελευτηκότας (μτχ.παρακ. ρ. τελευτάω, τελευτῶ)	με τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι ἀξιοὶ αυτοὶ που ἔχουν σκοτωθεῖ
ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ μακαρίζω	με τὶς ἴδιες τιμές με καλοτυχίζω (πβ. ν.ε.: αξιομακάριστος, μακάριος)
ζηλώω, ζηλῶ	ζηλεύω, καλοτυχίζω
τούτοις κρεῖττον ἔστι (απρόσ. ἐκφρ.) γενέσθαι (απαρ. αορ. β' ρ. γίγνομαι)	αυτοὶ ἀξίζαν περισσότερο να ζήσουν

κατέλιπον (οριστ. αορ. β' ρ. καταλείπω) | **κληροδότησαν, άφησαν πίσω** (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο, εγκαταλείπω)

Ερμηνευτικά σχόλια Στον Κορινθιακό πόλεμο (395-387 π.Χ.) αναμετρήθηκαν οι Σπαρτιάτες, οι Φωκείς και οι Ορχομένιοι από τη μια πλευρά και ο συνασπισμός Αθηναίων, Θηβαίων, Κορινθίων, Αργείων από την άλλη. Ο πόλεμος ίσως να υποκινήθηκε από τον Πέρση βασιλιά Αρταξέρξη, γιατί ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Αγησίλαος, που βρισκόταν με τον στρατό του στη Μ. Ασία, σημείωνε απανωτές νίκες εναντίον των Περσών. Η Σπάρτη αναγκάστηκε να ανακαλέσει τον Αγησίλαο στην Ελλάδα, γιατί δεν υπήρχε άλλος στρατηγός ικανός να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της. Πράγματι, ο Αγησίλαος το 394 π.Χ. νίκησε στην Κορώνεια τον αντίπαλο συνασπισμό. Ο πόλεμος συνεχίστηκε με μειωμένη ένταση μέχρι το 387 π.Χ., και το 386 π.Χ. υπογράφηκε η Ανταλκίδειος ειρήνη.

ὑπέρ μεγίστων καί καλλίστων: Τα μέγιστα και ευγενέστερα ιδανικά, για τα οποία έπεσαν οι ένδοξοι νεκροί της πόλης, είναι το μεγαλείο και η τιμή της πατρίδας, που εμπνέουν διαχρονικά τους πολεμιστές στα πεδία των μαχών.

ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καί σοφίας καί πλούτου: Εκτός από τις επικήδειες τελετές και την εκφώνηση του Επιταφίου, η πολιτεία διοργάνωνε προς τιμήν των νεκρών αγώνες αθλητικούς, μουσικούς (δηλ. μουσικής και ποίησης) και ιππικούς· οι τελευταίοι ιδιαίτερα έδιναν την ευκαιρία στους ευπορότερους να

επιδείξουν τον πλούτο τους. Η συνήθεια να τελούνται αθλητικοί αγώνες προς τιμήν νεκρών επιφανών πολεμιστών είναι πολύ παλιά· τη συναντάμε ήδη στην Ίλιάδα κατά την ταφή του Πατρόκλου.

Ερωτήσεις

1. Ποιοι αξίζουν, σύμφωνα με το κείμενο, να θεωρούνται πραγματικά ευδαίμονες και γιατί;
2. Για ποιους λόγους οι νεκροί πολεμιστές της πόλης θεωρούνται άξιοι ιδιαίτερων τιμών;
3. οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὡς θνητοί, ὑμνοῦνται δὲ ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν: Να σχολιάσετε τη χρήση του σχήματος της αντίθεσης στο απόσπασμα.
4. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποιες εκδηλώσεις τιμώνται στις μέρες μας όσοι θυσιάζονται για την πατρίδα; Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε σε σχέση με όσα αναφέρονται στο κείμενο;

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

Στις Ενότητες 2-6, με αφορμή το λεξιλόγιο κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της παραγωγής στην α.ε. τα οποία διδαχθήκατε στην Α΄ Γυμνασίου.

► Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε. και να γράψετε στην τέταρτη στήλη, όπου χρειάζεται, τι δηλώνουν:

Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγη λέξη	δηλώνει:
γίγνομαι (θ. γεν-)	-εύς	ὁ γον-εύς	
	-σις		ενέργεια
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	-της		πρόσωπο που ενεργεί
	-μῶν		πρόσωπο που ενεργεί
θάπτω	-ῆ	ἡ ταφ-ῆ	
τίθημι (θ. θε-)	-σις		
τιμάω, τιμῶ	-της	ὁ τιμη-τής	
	-σις		ενέργεια
	-μα		
τρέπω (θ. τροπ-)	-ῆ		
	-ος		
τυγχάνω (θ. τυχ-)	-η		κατάσταση
φύω	-σις		

Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά της α.ε. παράγωγα των ρ. μένω, ἐκλέγω και ποιῶ και να τα εντάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν.

2. Να σχηματίσετε σύνθετα της α.ε. με τις λέξεις που δίνονται:

αὐτός + τέλος → ὁ _____

αὐτός + χεῖρ → ὁ _____

αὐτός + σχέδιος → ὁ _____

αὐτός + ὄραω, ὄρῶ (θ. μέλλ. ὀπ-) → ὁ _____

(πβ. ν.ε.: ο _____ μάρτυρας)

3. Για καθένα από τα παρακάτω ουσιαστικά της ν.ε. να βρείτε έναν ετυμολογικά συγγενή ρηματικό τύπο από το κείμενο της Ενότητας:

θήκη

κατάλοιπο

δυστυχία

επιτροπή

γενεά

ουσία

κατάλογος

ενταφιασμός

4. Να γράψετε ουσιαστικά και επίθετα της ν.ε. ομόρριζα των ρημάτων που δίνονται:

ρήμα	ουσιαστικό	επίθετο
προστίθημι (= προσθέτω)		
παρατίθημι (= παραθέτω)		
ἀνατρέπω		
ὑποτιμάω, -ῶ		
ἐκλέγω		
πάρειμι		

Γ. Γραμματική

Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων

Στην πρώτη περίοδο του κειμένου της Ενότητας συναντάμε τους παρακάτω τύπους υπερθετικού βαθμού επιθέτων: **εὐδαιμονεστάτους, μεγίστων, καλλίστων** και **κάλλιστον**.

- Ὅπως και στη ν.ε., οι βαθμοί των επιθέτων και επιρρημάτων είναι: ο θετικός, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός.
- Οι δύο τελευταίοι βαθμοί αποτελούν τα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων. Ο σχηματισμός τους είναι μονολεκτικός και περιφραστικός:

I. Παραθετικά επιθέτων

A. Ομαλά παραθετικά

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Συγκριτικός:

-ό/ώτερος, -ο/ωτέρα,
-ό/ώτερον
π.χ. δικαιότερος,
δικαιοτέρα, δικαιότερον
ιερώτερος, ιερωτέρα,
ιερώτερον

Υπερθετικός:

-ό/ώτατος, -ο/ωτάτη,
-ό/ώτατον
π.χ. δικαιότατος,
δικαιοτάτη, δικαιότατον
ιερώτατος, ιερωτάτη,
ιερώτατον

- Η επιλογή μεταξύ -ο- και -ω- για τις καταλήξεις των παραθετικών των δευτερόκλιτων επιθέτων εξαρτάται από το εάν η παραλήγουσα του επιθέτου στο θετικό βαθμό είναι μακρά ή βραχεία.

Συγκεκριμένα:

Εάν η παραλήγουσα του επιθέτου είναι μακρά (π.χ. ξηρός), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται -ο- (ξηρότερος, ξηρότατος).

Εάν η παραλήγουσα του επιθέτου είναι βραχεία (π.χ. σοφός), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται -ω- (σοφώτερος, σοφώτατος).

Ειδική περίπτωση αποτελεί η «θέσει μακρά» παραλήγουσα. Ως θέσει μακρά λογίζεται οποιαδήποτε συλλαβή –ανεξαρτήτως του φωνήεντος που περιέχει– εφόσον ακολουθείται από δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή από διπλό σύμφωνο (π.χ. σεμνός, σεμνότερος, σεμνότατος).

- Προκειμένου να σχηματίσουμε τα παραθετικά ενός επιθέτου που στην παραλήγουσα του θετικού βαθμού παρουσιάζει δίχρονο φωνήεν (α, ι, υ), πρέπει να γνωρίζουμε ποια δευτερόκλιτα επίθετα έχουν το φωνήεν της παραλήγουσας μακρό και ποια βραχύ.

Έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας μακρό τα επίθετα:

– άνιαρός, ίσχυρός, ψιλός, φλύαρος, πρᾶος και λιτός, π.χ. άνιαρότερος, άνιαρότατος.

– που είναι σύνθετα με β' συνθετικό τα ουσιαστικά λύπη, κίνδυνος, ψυχή, θυμός, τιμή, νίκη και κῦρος, π.χ. εύψυχότερος, εύψυχότατος.

Έχουν το δίχρονο της παραλήγουσας βραχύ τα επίθετα που λήγουν σε:

-ιος, -ικος, -ιμος, -ινος,

π.χ. δόκιμος → δοκιμώτερος, δοκιμώτατος.

-ακος, -αλος, -αμος, -ανος, -ατος,

π.χ. δυνατός → δυνατώτερος, δυνατώτατος.

-αρος, -υρος, -χος,

π.χ. ήσυχος → ήσυχώτερος, ήσυχώτατος.

**2. Τριτόκλιτα επίθετα σε
-ης, -ης, -ες και -ων, -ων, -ον**

Συγκριτικός:

**-έστερος, -εστέρα,
-έστερον**

π.χ.

**εύσεβέστερος,
εύσεβεστέρα,
εύσεβέστερον
σωφρονέστερος
σωφρονεστέρα,
σωφρονέστερον**

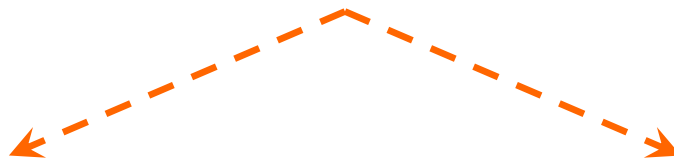
Υπερθετικός:

**-έστατος, -εστάτη,
-έστατον**

π.χ.

**εύσεβέστατος,
εύσεβεστάτη,
εύσεβέστατον
σωφρονέστατος,
σωφρονεστάτη,
σωφρονέστατον**

B. Ανώμαλα παραθετικά

Συγκριτικός:

**-(ι)ων, -(ι)ων, -(ι)ον
π.χ. βελτίων, βελτίων,
βέλτιον**

Υπερθετικός:

**-ιστος, -ίστη, -ιστον
π.χ. βέλτιστος,
βελτίστη, βέλτιστον**

- ❑ Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει τα πλέον εύχρηστα επίθετα που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά:

θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
ἀγαθός	ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἄμεινον ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρείττον ὁ, ἡ λῶων, τὸ λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον κράτιστος, -η, -ον λῶστος, -η, -ον
κακός	ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον ὁ, ἡ χείρων, τὸ χεῖρον	κάκιστος, -η, -ον χείριστος, -η, -ον
καλός	ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον
μέγας	ὁ, ἡ μείζων, τὸ μεῖζον	μέγιστος, -η, -ον
μικρός	ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἔλαττον	ἐλάχιστος, -η, -ον
ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων, τὸ μεῖον	ὀλίγιστος, -η, -ον
πολύς	ὁ, ἡ πλείων, τὸ πλεόν	πλεῖστος, -η, -ον

- ❑ Ο συγκριτικός βαθμός των επιθέτων που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά κλίνεται όπως το δικατάληκτο τριτόκλιτο επίθετο ὁ/ἡ σῶφρων, τὸ σῶφρον.

ενικός αριθμός	
αρσενικό - θηλυκό	
ονομ.	ὁ / ἡ βελτίων
γεν.	τοῦ/τῆς βελτιονος
δοτ.	τῶ/τῆ βελτιονι
αιτ.	τόν/τήν βελτιονα, βελτίω
κλητ.	(ὦ) βέλτιον

πληθυντικός αριθμός αρσενικό - θηλυκό	
ονομ.	οί/αί βελτίονες, βελτίους
γεν.	τῶν βελτιόνων
δοτ.	τοῖς/ταῖς βελτίοσι
αιτ.	τούς/τάς βελτίονας, βελτίους
κλητ.	(ῶ) βελτίονες, βελτίους

ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός	
ουδέτερο		
ονομ.	τὸ βέλτιον	τὰ βελτίονα, βελτίω
γεν.	τοῦ βελτιόνος	τῶν βελτιόνων
δοτ.	τῷ βελτίονι	τοῖς βελτίοσι
αιτ.	τὸ βέλτιον	τὰ βελτίονα, βελτίω
κλητ.	(ῶ) βέλτιον	τὰ βελτίονα, βελτίω

Γ. Περιφραστικοί τύποι παραθετικών

Όλα τα επίθετα (και τα επιρρήματα) μπορούν να σχηματίσουν και περιφραστικά παραθετικά ως εξής:

Συγκριτικός: μᾶλλον + θετικός βαθμός επιθέτου

Υπερθετικός: μάλιστα + θετικός βαθμός επιθέτου

π.χ. εὐδαίμων, **μᾶλλον** εὐδαίμων, **μάλιστα** εὐδαίμων

Δ. Επίθετα που δε σχηματίζουν παραθετικά

Δε σχηματίζουν παραθετικά τα επίθετα που σημαίνουν: ύλη (π.χ. λίθινος), τόπο (π.χ. θαλάσσιος), χρόνο (π.χ. ἐνιαύσιος = ετήσιος), μέτρο (π.χ. πηχυαῖος), συγγένεια ή καταγωγή (π.χ. πατρικός), μόνιμη κατάσταση (π.χ. θνητός, ἀθάνατος).

II. Παραθετικά επιρρημάτων

A. Ομαλά

Συγκριτικός: ταυτίζεται με την αιτιατική ενικού του συγκριτικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τερον**.
π.χ. **δικαίως → δικαιότερον**

Υπερθετικός: ταυτίζεται με την αιτιατική πληθυντικού του υπερθετικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τατα**.
π.χ. **δικαίως → δικαιότατα**

B. Ανώμαλα

- Τα πιο εύχρηστα ανώμαλα παραθετικά επιρρημάτων είναι τα εξής:

θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
εὖ	ἄμεινον, βέλτιον, κρεῖττον	ἄριστα, βέλτιστα, κράτιστα
κακῶς	χεῖρον, κάκιον	χειρίστα, κάκιστα
καλῶς	κάλλιον	κάλλιστα
μάλα	μᾶλλον	μάλιστα
ὀλίγον	μείον, ἔλαττον, ἥττον	ὀλίγιστα, ἐλάχιστα, ἥκιστα
πολύ	πλέον	πλεῖστον, -α

Γ2. Σύνταξη

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων

Στην προηγούμενη τάξη διδαχθήκατε γενικά τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών και τους εμπρόθετους επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

- ✓ Ποιες μετοχές του κειμένου της Ενότητας έχουν επιρρηματική σημασία;
- ✓ Στην ακόλουθη φράση να εντοπίσετε το επίρρημα και να βρείτε τι δηλώνει: οὕτω τόν βίον ἐτελεύτησαν. Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε:
- ✓ τη δοτική δημοσία, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το ρήμα θάπτονται,

- ✓ τη δοτική ταῖς τιμαῖς, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το απαρέμφατο τιμᾶσθαι, και
- ✓ τη γενική τοῦ θανάτου, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση της αιτίας και προσδιορίζει το ρήμα μακαρίζω. Μερικές από τις πιο συνηθισμένες επιρρηματικές χρήσεις των πλάγιων πτώσεων είναι οι ακόλουθες:

τόπος
γεν.: Αὐτοῦ (= εκεί) ἐκοιμήθη.
δοτ.: Οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι Μαραθῶνι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας προουκινδύνευσαν.
αιτ.: Πορεύεται τριάκοντα σταδίου.

χρόνος
γεν.: Ἐκείνης τῆς νυκτός οὐδεὶς ἐκοιμήθη.
δοτ.: Τῇ ὑστεραίᾳ τῆς μάχης ἀφίκοντο (= ἔφτασαν την επομένη της μάχης).
αιτ.: Ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς.

αιτία
γεν.: Ζηλῶ σε τοῦ πλούτου.
δοτ.: Οἱ γεραιότεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται.
αιτ.: Τί ταῦτα μ' ἀνιᾶς οὐδὲν ὠφελουμένη; (= γιατί με στενοχωρεῖς...)

αναφορά

γεν.: Τί δέ ἵππων οἶει;

Εἶπέ δέ μοι πατρός.

δοτ.: Γνώμη τῶν ἄλλων προέχομεν (= υπερέχουμε από τους άλλους στην κρίση).

αιτ.: Διαφέρομεν ἀλλήλων τήν φύσιν.

ποσό

γεν.: Ὁ ἀγρός ἐβδομήκοντα μνῶν ἐπράθη (= πουλήθηκε).

δοτ.: Πολλῶ κρείττον ἐστίν ἐμφανῆς φίλος ἢ χρυσός ἀφανῆς.

αιτ.: Ἐγκρατές δέ τῆς πόλεως τὰ πολλά τό πλῆθος ἐστίν.

τρόπος

δοτ.: Δημοσία τοῦ θηρῶν ἐπιμέλονται.

αιτ.: Τοῦτον τόν τρόπον σύμμαχοι ἀλλήλοις ἐγένοντο.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στις παρενθέσεις:

συνήθης (ονομ. πληθ. ουδ. συγκρ.) → _____

εὐδαίμων (αιτ. εν. ουδ. υπερθ.) → _____

σαφής (δοτ. εν. αρσ. υπερθ.) → _____

ὑψηλός (ονομ. πληθ. θηλ. συγκρ.) → _____

ἐλεήμων (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ.) → _____

2. Να μεταφέρετε τα επίθετα στον συγκριτικό βαθμό στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση όπου βρίσκονται: **βέβαιον** (αρσ.), **ἄξιοι**, **δεινούς**, **ἀφθόνων** (ουδ.), **νέαν**.

3. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού:

τοῦ (καλός)	_____	νεανίου
τῆ (μεγάλη)	_____	ἐλπίδι
τόν (κακός)	_____	διδάσκαλον
οἱ (πολύς)	_____	πολίται
τάς (ὀλίγη)	_____	τιμάς

4. Να βρείτε τις πλάγιες πτώσεις που λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- α.** Ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο.
- β.** Ἐκτῶ δὲ ἔτει Σαμίσις καὶ Μιλησίοις πόλεμος ἐγένετο περὶ Πριήνην.
- γ.** Τοσαύτη σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ τότε ἔχῳρουν.
- δ.** Τί (= γιατί) τηνικάδε ἀφίξει (= ἔχεις ἔρθει τόσο νωρίς), ὦ Κρίτων;

5. Να βρείτε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς των παρακάτω προτάσεων και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- α.** Προσάται ὑμεῖς ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ τρία τῶν Ἑλλήνων ἐγένεσθε.
- β.** Ἡ κτῆσις πιστῶν φίλων ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ.
- γ.** Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἑνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων.
- δ.** Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔφοροι ἔπεμψαν πρὸς Δερκυλίδαν, καὶ ἐκέλευον αὐτὸν διαβαίνειν σὺν τῷ στρατεύματι ἐπὶ Καρίαν.
- ε.** Ἐν τῷ αὐτῷ θέρει μετὰ τὴν Λέσβου ἄλωσιν Ἀθηναῖοι Νικίου στρατηγοῦντος ἐστράτευσαν ἐπὶ Μινῶαν τὴν νῆσον.

Ἐγὼ ἡγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην.

Θουκυδίδης, Ἱστορίαι 2.60

Ἐγὼ πιστεύω ὅτι ωφελούνται περισσότερο οἱ πολῖτες, ὅταν ἡ πόλις εὐημερεῖ συνολικά παρά ὅταν εὐτυχεῖ κάθε πολίτης χωριστά, ἐνῶ συνολικά ἡ πόλις δυστυχεῖ.

Ενότητα 3

Μετά τη νίκη τους εναντίον των Αθηναίων στον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Συρακούσιοι εξέδωσαν δεκάδραχμα με την κεφαλή της νύμφης Αρέθουσας στην μπροστινή όψη και τέθριππο στην πίσω όψη (Νομισματική Συλλογή Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθήνας).

Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία

Α. Κείμενο Στο διαλογικό έργο του Ίέρων ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) εκθέτει τις αδυναμίες και τα αδιέξοδα του μοναρχικού πολιτεύματος, και μάλιστα όπως τα αντιλαμβάνεται ο ίδιος ο μονάρχης. Συζητώντας με τον λυρικό ποιητή Σιμωνίδη τον Κείο, ο τύραννος των Συρακουσών Ίέρων Α΄ απομυθοποιεί την εικόνα του πανίσχυρου μονάρχη την οποία είναι λογικό να έχει ένας απλός άνθρωπος. Το συμπέρασμα από τον διάλογο είναι ότι η μοναρχία δεν είναι ωφέλιμη ούτε για τον μονάρχη ούτε για τους πολίτες.

Εἰ δέ σύ οἶει ὡς πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτήματα ὁ τύραννος διά τοῦτο καί πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται, οὐδέ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὧ Σιμωνίδη, ἀλλ' ὥσπερ

οἱ ἀθληταὶ οὐχ ὅταν ἰδιωτῶν γένωνται κρείττονες, τοῦτ' αὐτοὺς εὐφραίνει, ἀλλ' ὅταν τῶν ἀνταγωνιστῶν ἥττους, τοῦτ' αὐτοὺς ἀνιᾶ, οὕτω καὶ ὁ τύραννος οὐχ ὅταν τῶν ἰδιωτῶν πλείω φαίνεται ἔχων, τότε εὐφραίνεται, ἀλλ' ὅταν ἐτέρων τυράννων ἐλάττω ἔχη, τούτῳ λυπεῖται· τούτους γὰρ ἀνταγωνιστὰς ἡγεῖται αὐτῷ τοῦ πλούτου εἶναι. Οὐδέ γε θᾶπτόν τι γίνεται τῷ τυράννῳ ἢ τῷ ἰδιώτῃ ὧν ἐπιθυμεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ἰδιώτης οἰκίας ἢ ἀγροῦ ἢ οἰκέτου ἐπιθυμεῖ, ὁ δὲ τύραννος ἢ πόλεων ἢ χώρας πολλῆς ἢ λιμένων ἢ ἀκροπόλεων ἰσχυρῶν [...]. Ἀλλὰ μέντοι καὶ πένητας ὄψει οὐχ οὕτως ὀλίγους τῶν ἰδιωτῶν ὡς πολλοὺς τῶν τυράννων. Οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις· ὥστε τὰ μὲν ὑπερβάλλοντα τὰ ἰκανὰ πολλὰ ἔστι, τὰ δὲ τῶν ἰκανῶν ἐλλείποντα ὀλίγα. Τῷ οὖν τυράννῳ τὰ πολλαπλάσια ἥττον ἰκανὰ ἔστιν εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα ἢ τῷ ἰδιώτῃ.

Ξενοφῶν, Ἰέρων 4.6-9

Γλωσσικά σχόλια

οἴομαι	νομίζω, θεωρώ
τῶν ἰδιωτῶν (β' ὅρος σύγκρισης)	από τους απλούς πολίτες
εὐφραίνομαι	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι, ικανοποιούμαι
οὐδέ τοῦτο οὕτως ἔχει	οὔτε αυτό είναι έτσι
κρείττονες (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ ἀγαθός)	ανώτεροι
ἥττους (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ μικρός)	λιγότερο ικανοί, κατώτεροι

ἀνιάω, ἀνιῶ	ενοχλώ, στενοχωρώ (πβ. ν.ε.: ανία, ανιαρός)
ὅταν ...φαινῆται ἔχων (κτγ. μτχ.) τούτῳ λυπεῖται	ὅταν... εἶναι φανερό ὅτι ἔχει εξαιτίας αὐτοῦ στενοχωριέται
θᾶπτόν (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ταχύ ἢ ταχέως)	γρηγορότερα
οὐδέ γε θᾶπτόν τι γίγνεται τῷ τυράννῳ ἢ τῷ ἰδιώτῃ ῶν ἐπιθυμεῖ	οὔτε βέβαια ὁ τύραννος αποκτά κάτι ἀπό ὅσα ἐπιθυμεῖ γρηγορότερα ἀπό τον ἀπλό πολίτη
ὁ οἰκέτης	ὁ δούλος τοῦ σπιτιοῦ (πβ. ν.ε.: οικιακός)
ὁ /ἡ πένης	φτωχός, ἄπορος, στερημένος
ὄψει (ορ. μελλ. ρ. ὄρᾶω, ὄρῶ)	θα δεις
οὕτως ... ὡς	τόσο... ὅσο
τῷ ἀριθμῷ ... πρὸς τάς χρήσεις ὑπερβάλλω	με βάση το πλήθος... με βάση τὴ χρησιμότητα ξεπερνῶ, υπερβαίνω (πβ. ν.ε.: υπερβολή)
τὰ τῶν ἱκανῶν ἐλλείποντα το δαπάνημα	ὅσα υπολείπονται ἀπό τὰ αρκετά ἡ δαπάνη

Ερμηνευτικά σχόλια ὦ Σιμωνίδη: Ο λυρικός ποιητής Σιμωνίδης ο Κείος χάρη στην ανταπόκριση που έβρισκε η τέχνη του (έγραψε περίφημα επιγράμματα, σκόλια*, επινίκια άσματα, θρήνους και εγκώμια) φιλοξενήθηκε στις αυλές ισχυρών ανδρών της εποχής του. Το 476 π.Χ., στις αρχές της τυραννίδας του Ιέρωνα, ηρθε στις Συρακούσες, πέτυχε τη συμφιλίωση του τυράννου με τον αντίπαλό του Θήρωνα και εξασφάλισε έτσι την εύνοιά του. Ο Σιμωνίδης πέθανε περίπου το 467/466 π.Χ. στον Ακράγαντα της Σικελίας.

οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις: Σύμφωνα με τον Ιέρωνα, ο πλούτος και η συνακόλουθη ευχαρίστηση δεν εξαρτώνται από το πλήθος των αγαθών που έχει στην κατοχή του κάποιος αλλά από τη δυνατότητα που του παρέχουν αυτά να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του.

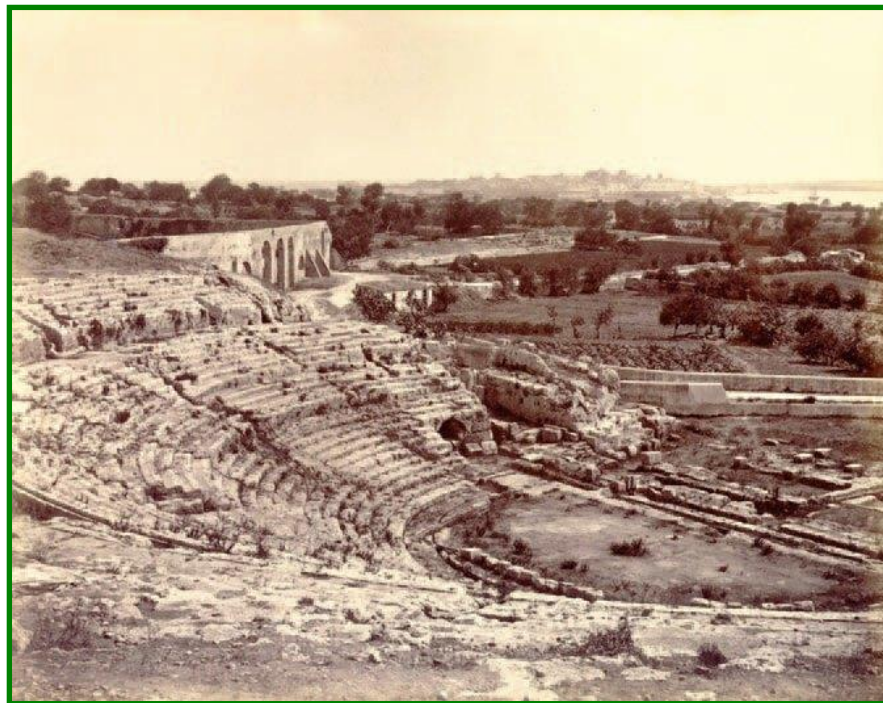
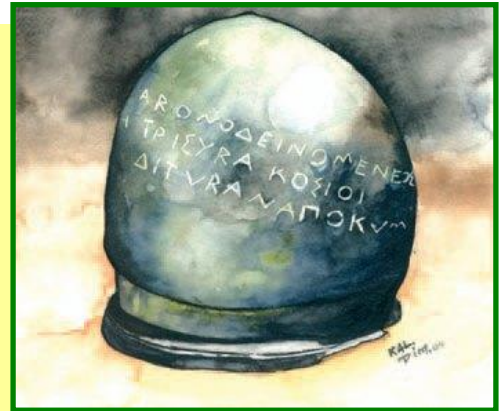
Ερωτήσεις

1. Με ποιο κριτήριο μπορεί να θεωρηθεί κανείς πραγματικά πλούσιος σύμφωνα με το κείμενο;
2. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι τύραννοι σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ιέρωνα;
3. Συμφωνείτε με τον ισχυρισμό του Ιέρωνα «οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ ...ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις»;

* Συμποσιακά λυρικά τραγούδια που άδονταν στα επίσημα γεύματα.

4. Με βάση όσα γνωρίζετε από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε την εξέλιξη των όρων «τύραννος» και «τυραννία» από την αρχαιότητα μέχρι τη σημερινή εποχή.

Αναπαράσταση του κράνους που αφιέρωσε ο Ιέρων Α' στην Ολυμπία μετά τη νίκη του στη ναυμαχία της Κύμης εναντίον των Τυρρηνών, θέλοντας να δώσει πανελλήνιο χαρακτήρα στο γεγονός.

Το θέατρο των Συρακουσών είναι ένα από τα μεγαλύτερα τον αρχαίου κόσμου. Χτίστηκε από τον τύραννο Ιέρωνα Α' το 470 πΧ.

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

► Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ουσιαστικό
ἀγαθός	-ότης	
ἀναγκαῖο	-ότης	
ἄξιος	-ία	
ἕτερος	-ότης	
ἰκανός	-ότης	
μικρός	-ότης	
οἰκία	-ίδιον	
οἶκος	-έτης	
	-ἴσκος	
	-της	
πόλις	-ίδιον	

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα **εὐδαιμών**, **σοφός** και **πλείων** (γεν. πλείονος).

2. Να σημειώσετε δίπλα στα παραγόμενα από ρήματα ουσιαστικά του πίνακα τι δηλώνει το καθένα. Θυμηθείτε όσα επαναλάβατε στην προηγούμενη Ενότητα:

παράγωγο ουσιαστικό	δηλώνει:
χρήσις	
δαπάνη	
κτῆμα	
ὄλεθρος	
ἀθλητής	

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με λέξεις ομόρριζες της λ. οἰκία στην α.ε. ανάλογα με το τι δηλώνουν:

πρόσωπο που ενεργεί	ὁ ὅ
ενέργεια	ἡ
αποτέλεσμα ενέργειας	το
τόπος	τό
ουσιαστικό παράγωγο του επιθ. οἰκεῖος	ἡ

4. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με ἀ' συνθετικό το επίθετο ταχύς, ώστε να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων:

α. αυτός που αναπτύσσεται με εντατικό ρυθμό

→ _____

β. αυτός που πλέει με μεγάλη ταχύτητα

→ _____

γ. η γρήγορη αποστολή δεμάτων, εμπορευμάτων

→ _____

δ. η πληρωμή λογαριασμών μέσω Ταχυδρομείου

→ _____

ε. η παθολογική επιτάχυνση των παλμών της καρδιάς

→ _____

Γ. Γραμματική

Τα συνηρημένα ρήματα

- ♦ Να παρατηρήσετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας: **λυπεΐται, ήγεΐται, επιθυμεί, δοκεΐ**. Οι καταλήξεις τους μοιάζουν με τις αντίστοιχες καταλήξεις των βαρύτονων ρημάτων, διαφέρει όμως ο τονισμός τους. Πρόκειται για τα συνηρημένα ή περισπώμενα ρήματα.
- ♦ Συνηρημένα είναι τα φωνηεντόληκτα ρήματα των οποίων ο χαρακτήρας **-α-, -ε- η -ο-** συγχωνεύεται (συναιρείται) με το ακόλουθο του φωνήεν της κατάληξης. Αυτή η συγχώνευση ονομάζεται **συναίρεση** (πβ. ν.ε.: αγαπάει, αγαπά). Αλλιώς αποκαλούνται **περισπώμενα**, γιατί στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα ε.φ. παίρνουν **περισπωμένη**.

Οι τάξεις των συνηρημένων

Διακρίνουμε τρεις τάξεις συνηρημένων με βάση τον χαρακτήρα τους:

- α' τάξη → χαρακτήρας **-α-**, π.χ. τιμάω, τιμῶ.
- β' τάξη → χαρακτήρας **-ε-**, π.χ. ποιέω, ποιῶ.
- γ' τάξη → χαρακτήρας **-ο-**, π.χ. δηλόω, δηλῶ.

Διαδικασία σχηματισμού συνηρημένων ρημάτων

Οι συναιρέσεις αφορούν μόνο τον ενεστώτα και τον παρατατικό σε όλες τις εγκλίσεις τους.

- ♦ Γράφουμε και τονίζουμε σύμφωνα με όσα ισχύουν στα βαρύτονα ρήματα την ασυναίρετη μορφή του ρήματος, π.χ. **τιμάω, τιμάεις, τιμάει, τιμάομεν, τιμάετε, τιμάουσι(ν).**
- ♦ Κατόπιν συναιρούμε τον χαρακτήρα με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης που ακολουθεί αμέσως μετά, σύμφωνα με τον πίνακα συναιρέσεων της τάξης στην οποία ανήκει το ρήμα, π.χ. **τιμάετε → τιμάτε**
- ♦ Προσοχή στον σχηματισμό του απαρεμφάτου ενεργητικού ενεστώτα: σχηματίζεται με την αρχαιότερη κατάληξη **-εν** και όχι με την **-ειν!** Γι' αυτό και στην α' τάξη συνηρημένων το απαρέμφατο δεν παίρνει υπογεγραμμένη (τιμά^ν).

Η θέση τον τόνου

- α) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος δε βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, μένει στη θέση που ήταν και όποιος ήταν, π.χ. **έσκ^οπεον → έσκ^οπουν.**
- β) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, τότε τονίζεται η συλλαβή που προήλθε από τη συναίρεση, π.χ. **σκοπέω → σκοπ^ω.**

Το είδος του τόνου

Αν η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση βρίσκεται:

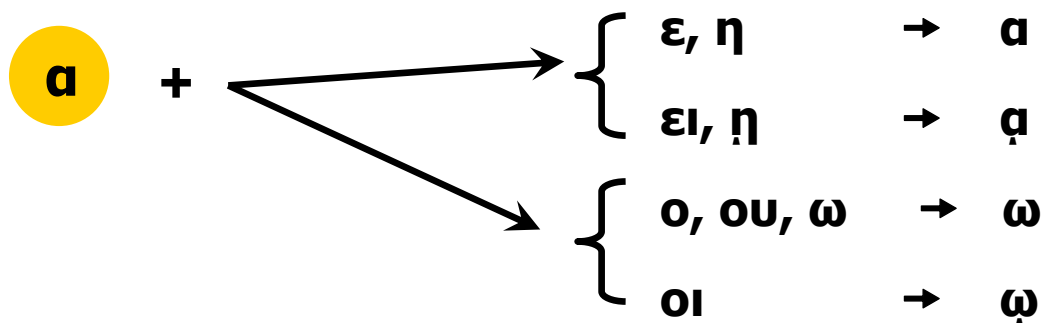
α) στην προπαραλήγουσα, οξύνεται,
π.χ. **έσκοπεόμεθα** → **έσκοπούμεθα**.

β) στην παραλήγουσα, παίρνει περισπωμένη, εφόσον η λήγουσα είναι βραχύχρονη, διαφορετικά οξύνεται,
π.χ. **σκοπέετε** → **σκοπεΐτε**,
αλλά **σκοπέτω** → **σκοπεΐτω**.

γ) στη λήγουσα, περισπάται,
π.χ. **σκοπέω** → **σκοπῶ**.

Α΄ τάξη συνηρημένων ρημάτων (-άω, -ῶ)

Οι συναιρέσεις

- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της α΄ τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(άνια-ω) άνιῶ	(άνια-ω) άνιῶ
β' εν.	(άνια-...)	(άνια-...)
γ' εν.	(άνια-...)	(άνια-...)
α' πληθ.	(άνια-...)	(άνια-...)
β' πληθ.	(άνια-...)	(άνια-...)
γ' πληθ.	(άνια-...)	(άνια-...)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(άνια-οιμι) άνιῶμι	—
β' εν.	(άνια-...)	(άνια-ε) άνια
γ' εν.	(άνια-...)	(άνια-...)
α' πληθ.	(άνια-...)	—
β' πληθ.	(άνια-...)	(άνια-...)
γ' πληθ.	(άνια-...)	(άνια-...)

απαρέμφατο: (άνια -εν)

μετοχή (ονομ. εν. ουδ.): (άνια-.....)

Παρατατικός ε.φ.

	οριστική
α' εν.	(ήνια-ον) ήνίων
β' εν.	(ήνια-...)
γ' εν.	(ήνια-...)
α' πληθ.	(ήνια-...)
β' πληθ.	(ήνια-...)
γ' πληθ.	(ήνια-...)

Ενεστώτας μ.φ. οριστική

	οριστική
α' εν.	(άνιά-ομαι) άνιῶμαι
β' εν.	(άνιά-.....)
γ' εν.	(άνιά-.....)
α' πληθ.	(άνια-.....)
β' πληθ.	(άνιά-.....)
γ' πληθ.	(άνιά-.....)

	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
α' εν.	(άνιά-ομαι) άνιῶμαι
β' εν.	(άνιά-.....)
γ' εν.	(άνιά-.....)
α' πληθ.	(άνια-.....)
β' πληθ.	(άνιά-.....)
γ' πληθ.	(άνιά-.....)

	ΕΥΚΤΙΚΗ
α' εν.	(άνια-οίμην) άνιῶμην
β' εν.	(άνιά-.....)
γ' εν.	(άνιά-.....)
α' πληθ.	(άνια-.....)
β' πληθ.	(άνιά-.....)
γ' πληθ.	(άνιά-.....)

	προστακτική
α' εν.	—
β' εν.	(άνιά-ου) άνιῶ
γ' εν.	(άνια-...)
α' πληθ.	—
β' πληθ.	(άνιά-...)
γ' πληθ.	(άνια-...)

απαρέμφατο: (άνιά-.....),

μετοχή (ονομ. εν. θηλ.): (άνια-.....)

Παρατατικός μ.φ.

	οριστική
α' εν.	(ήνια-ον) ήνίων
β' εν.	(ήνιά-...)
γ' εν.	(ήνιά-...)
α' πληθ.	(ήνια-...)
β' πληθ.	(ήνιά-...)
γ' πληθ.	(ήνιά-...)

→ Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρήματα της πρώτης τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν τον χαρακτήρα τους -α- σε -η-, π.χ. τιμάω, τιμῶ → τιμή-σω, έτίμη-σα, τετίμη-κα, έτετιμή-κειν.

Εξαιρέση αποτελούν όσα πριν από τον χαρακτήρα -α- έχουν -ε-, -ι- ή -ρ-, τα οποία διατηρούν το -α-, π.χ. **άνιῶ** → **άνιά-σω, ήνία-σα**.

- ♦ Τα ρήματα **ζῶ, πεινῶ, διψῶ, χρῶμαι** έχουν χρονικό χαρακτήρα -η- και όχι -α-. Κλίνονται κατά τα εις -ᾶω, αλλά έχουν -η- και -η- όπου τα ρήματα σε -ᾶω έχουν -α- και -α- αντίστοιχα, π.χ. **ζῶ, ζῆς, ζῆ, ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι**.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους του ρ. **κοιμῶμαι** που ζητούνται:

ονομ. πληθ. αρσ. γεν. μτχ. ενεστ. → _____

α' πληθ. οριστ. ενεστ. → _____

απαρ. ενεστ. → _____

γ' εν. ευκτ. ενεστ. → _____

β' εν. προστ. ενεστ. → _____

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη γραμματική αναγνώριση των παρακάτω τύπων:

προσεδῶκα → _____

προσδοκάτω → _____

νικᾶν → _____

νικῶεν → _____

τιμάσθω → _____

τιμῶν → _____

3. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α΄ με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β΄ (δύο στοιχεία της στήλης Β΄ περισσεύουν):

Α΄	Β΄
1. ἀγαπῶμεν 2. ἀπαντῶεν 3. γελᾶν 4. ἐξαπατᾶται 5. ἐρωτῶν 6. συναντάτω 7. ὀρᾷσθαι	α. ονομ. εν. αρσ. γεν. μτχ. ενεστ. ε.φ.
	β. απαρ. ενεστ. ε.φ.
	γ. γ΄ εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
	δ. γ΄ πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
	ε. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	στ. α΄ πληθ. οριστ. ή υποτ. ενεστ. ε.φ.
	ζ. γ΄ εν.οριστ. ή υποτ. ενεστ. μ.φ.
	η. γ΄ εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.
	θ. γ΄ εν. προστ. ενεστ. μ.φ.

4. Συμπληρώνοντας τις λέξεις που ζητούνται στα αντίστοιχα τετραγωνίδια θα σχηματίσετε το απαρέμφατο συνηρημένου ρήματος στην έγχρωμη στήλη:

- α. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ. ρ. σιωπάω, -ῶ.
 β. γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ε.φ. ρ. ἔάω, - ῶ.
 γ. β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ. ρ. γεννάω, -ῶ.
 δ. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ. ρ. αἰτιάομαι, -ῶμαι.
 ε. γ' πληθ. οριστ. παρατ. ε.φ. ρ. δράω, -ῶ.

				α.				
β.								
				γ.				
δ.								
ε.								

**Ἄλλ' ἢ τυραννίς πολλά τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ /
 κάξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἅ βούλεται.**

Σοφοκλῆς, Ἀντιγόνη στ. 506-507

**Αλλά ο τύραννος έχει και πολλά άλλα προνόμια
 και μπορεί να λέει και να κάνει ό,τι θέλει.**

Ενότητα 4

Ρωμαϊκό αντίγραφο του χαμένου αγάλματος της θεάς Ειρήνης που κατασκεύασε ο Κηφισόδοτος μετά τη βραχύβια ειρήνη τον 375/4 π.Χ. Η θεά κρατά στο χέρι της τον μικρό Πλούτο (Γλυπτοθήκη Μονάχου).

Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης

Α. Κείμενο Λίγο μετά το τέλος του Συμμαχικού πολέμου (357-355 π.Χ.), που αποτέλεσε την αφορμή διάλυσης της Β΄ Αθηναϊκής Συμμαχίας, ο Ισοκράτης με τον λόγο Περί ειρήνης προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να συνάψουν ειρήνη με τους πρώην συμμάχους τους και, κατ' επέκταση, με όλους τους Έλληνες. Κατά την άποψή του οι Αθηναίοι έχουν πολύ περισσότερα να ωφεληθούν, εάν εγκαταλείψουν τις ηγεμονικές βλέψεις τους, σεβαστούν την αυτονομία των ελληνικών πόλεων και εργαστούν για την κοινή προκοπή.

Ἄρ' οὖν ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν, εἰ τὴν τε πόλιν ἀσφαλῶς οἰκοῖμεν καὶ τα περὶ τόνβιον εὐπορώτεροι γιγνοίμεθα καὶ τὰ τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν καὶ παρὰ

τοῖς Ἑλλησιν εὐδοκιμοῖμεν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι
τούτων ὑπαρξάντων τελέως τὴν πόλιν εὐδαιμονήσειν.
Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων
ἀπεστέρηκεν· καὶ γὰρ πενεστέρους ἐποίησεν καὶ
πολλοὺς κινδύνους ὑπομένειν ἠνάγκασεν καὶ πρὸς
τούς Ἕλληνας διαβέβληκεν καὶ πάντας τρόπους
τεταλαιπώρηκεν ἡμᾶς. Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα,
[...] μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν,
ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς, [...] καθ’
ἐκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν
ἐπιδώσομεν, [...] ἀδεῶς γεωργοῦντες καὶ τὴν θάλατταν
πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν
διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασιν. Ὀψόμεθα δὲ τὴν πόλιν
διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν,
μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπόρων καὶ ξένων καὶ μετοίκων,
ἧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν. Τό δὲ μέγιστον· συμμάχους
ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεβιασμένους, ἀλλὰ
πεπεισμένους.

Ἴσοκράτης, Περί εἰρήνης 19-21

Γλωσσικά σχόλια

(εἰ) παρὰ τοῖς Ἑλλησιν εὐδοκιμοῖμεν (ρ. εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ)	(να) χαίρουμε εκτιμήσεως μεταξύ των Ελλήνων
τούτων ὑπαρξάντων	αν γίνουν αυτά
τελέως	πλήρως, ολοκληρωτικά
τὰ εἰρημένα (μτχ. πρκ. ρ. λέγομαι)	αυτά που έχουν λεχθεί
ἄρα (ερωτηματικό)	άραγε

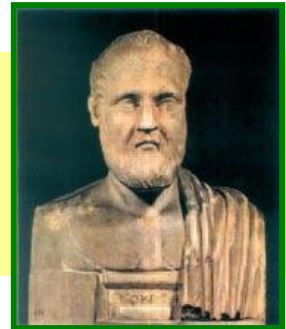
ἂν ἐξαρκέσειεν (δυν. ευκτ. αορ. του απρόσ. ρ. ἐξαρκεῖ)	θα αρκούσε, θα ήταν αρκετό
ὁ/ἡ εὐπορος, τὸ εὖπορον (εἶ) τὰ τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν (ρ. ὁμονοέω, ὁμονοῶ)	εὐπορος, πλούσιος και (να) έχουμε ομόνοια μεταξύ μας
και γάρ	και πράγματι, γιατί πράγματι
πενεστέρους (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ/ἡ πένης)	φτωχότερους (πβ. ν.ε.: πενία, λεξιπενία)
ὑπομένω	αντέχω, ανέχομαι (πβ. ν.ε.: υπομονή)
διαβέβληκεν (ρ. διαβάλλω)	έχει διαβάλει / συκοφαντήσει (πβ. ν.ε.: διαβολή, διαβλητός)
ἦν	εάν
ἀπαλλαγέντες (μτχ. παθ. αορ. β´ ρ. ἀπαλλάττομαι)	αφού απαλλαγούμε (πβ. ν.ε.: απαλλαγή, απαλλακτικός)
ἡ ταραχή	η διχόνοια
καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν	και κάθε μέρα, και καθημερινά
πρὸς εὖπορίαν ἐπιδώσομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἐπιδίδωμι)	θα γινόμαστε πιο εὐποροι
ἀδεῶς	χωρίς φόβο

γεωργέω, γεωργῶ	καλλιεργῶ τη γη, ασχολούμαι με τη γεωργία
ἐπιχειροῦντες ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις	ασχολούμενοι με τα άλλα επαγγέλματα
ἐκλελοίπασιν (οριστ. παρακ. ρ. ἐκλείπω)	έχουν εκλείψει (πβ. ν.ε.: υπόλοιπο, έλλειψη)
ὄψόμεθα (οριστ. μέλλ. ρ. ὄραω, ὀρῶ)	θα δούμε (πβ. ν.ε.: ὄψη, οπτικός, μάτι < ὀμμάτιον)
ἢ νῦν	απ' ὅ,τι τώρα
ἢ πρόσοδος	το έσοδο
ὁ μεστός, ἢ μεστή, τὸ μεστόν	γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστός, μεστώνω)
ῶν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν(οριστ. παρακ. ρ. καθίσταμαι)	από τους οποίους τώρα έχει ερημωθεί
τὸ δὲ μέγιστον	και το σημαντικότερο
ἔξομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἔχω)	θα έχουμε
βιάζομαι	εξαναγκάζομαι
πεπεισμένους (μτχ. παρακ. ρ. πείθομαι)	έχοντας πειστεί, με τη θέλησή τους

Ερμηνευτικά σχόλια Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημὲν ἀπεστέρηκεν: Ο Περὶ εἰρήνης λόγος του Ισοκράτη συντάχθηκε λίγο μετά την έναρξη του Συμμαχικού πολέμου και πιθανότατα κυκλοφόρησε ως πολιτικό φυλλάδιο στην Αθηνά. Τον Συμμαχικό πόλεμο διεξήγαγαν οι Αθηναῖοι εναντίον των Ροδίων, των Χίων

και των Κώνων, που είχαν αποστατήρει από τη Β΄ Αθηναϊκή Συμμαχία αρνούμενοι να καταβάλουν τις υπέρογκες συμμαχικές εισφορές (συντάξεις) που απαιτούσαν οι Αθηναίοι. Όλοι αυτοί μαζί με τους Βυζαντίους συμμάχησαν με τον σατράπη της Καρίας Μαύσωλο. Η έκβαση του πολέμου ήταν ολέθρια για τους Αθηναίους και σήμανε τη διάλυση της Συμμαχίας.

Ο Ισοκράτης (ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του 4ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως)

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι, κατά τον Ισοκράτη, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ευδαιμονία της Αθηνas;
2. Ποια είναι η ευεργετική επίδραση της ειρήνης και ποιες οι αρνητικές συνέπειες του πολέμου στην οικονομική ανάπτυξη και, γενικότερα, στην ευημερία μιας πόλης;
3. **συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεβιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους:** Πώς συμβάλλει η ελεύθερη βούληση στον σχηματισμό και στη λειτουργία μιας συμμαχίας, σύμφωνα με τον Ισοκράτη;
4. Με βάση όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας για τη συμπεριφορά των Αθηναίων προς τους συμμάχους τους, να κρίνετε τον ισχυρισμό του Ισοκράτη ότι όλοι οι Έλληνες θα θελήσουν να συμμαχήσουν με τους Αθηναίους, εάν αυτοί μεταβάλουν τη στάση τους προς αυτούς.

Στη ζωφόρο τον Παρθενώνα, δίπλα στα μυθολογικά θέματα, ο Φειδίας επέλεξε να αναπαραστήσει την πραγματικά μεγαλειώδη πομπή των Παναθηναίων, θέλοντας έτσι να εξυμνήσει την ειρηνική δημιουργία και την αξία της αθηναϊκής δημοκρατίας (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.

Επίθετα παράγωγα από ρήματα

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο επίθετο
ἀναγκάζω	-τικός	
βάλλω	-τός	βλη-τός
γεωργέω, γεωργῶ	-ικός -τέος (συνήθ. ουδ.)	
γίγνομαι (θ. γεν-)	-τικός	
δίδωμι (θ. δο-)	-τός -τικός	

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο επίθετο
ἔχω (θ. σχ-)	-ρός	έχου-ρός, όχου-ρός
	-τικός	
λαμβάνω (θ. ληπ-)	-τός	ληπ-τός
	-τέος	
	-τικός	
μένω	-τός	
όράω, όρῶ (θ. όπ-)	-τός	όρα-τός
	-τικός	
πείθω (θ. πιθ-)	-τικός	
	-τήριος	
	-ανός	
ποιέω, ποιῶ	-τός	
σφάλλω	-ής	ά-σφαλ-ής

Ασκήσεις

1. Να δώσετε τη σημασία των επιθέτων σε -τος και -τέος που συναντήσατε στον παραπάνω πίνακα.
2. Να γράψετε ομόρριζα επίθετα με τα ρήματα του πίνακα (απλά ή σύνθετα):

ρήμα	επίθετα α.ε.	επίθετα ν.ε.
έπιθυμέω, έπιθυμῶ		
φαίνω		
ήγέομαι, ήγοῦμαι		
έργάζομαι		
βούλομαι		

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με νεοελληνικά παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα των ρημάτων της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη:

ρήμα	ουσιαστικά	επίθετα
ὑπομένω		
ἐπιμένω		
ἐμμένω		
ἐπιδίδωμι		
στερέω, στερῶ		
ἀπαλλάσσω		
ἀνταλλάσσω		

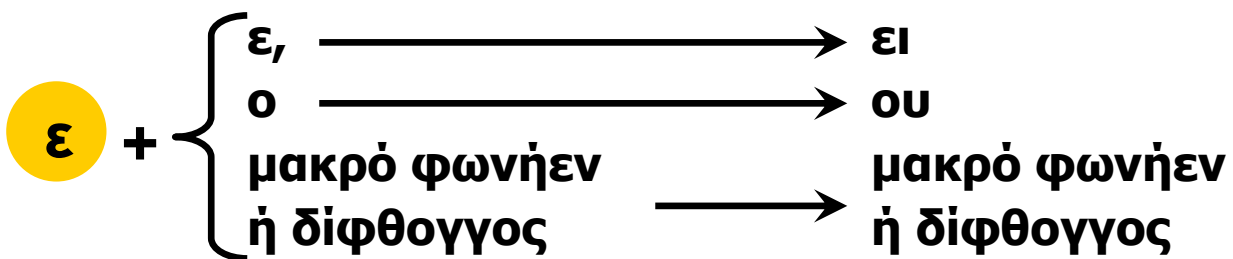
- α. Η _____ που επιδεικνύει στην υποστήριξη της πρότασής του αποκλείει κάθε συνεννόηση.
- β. Στο σχολείο μας έγινε _____ μαθητών με μαθητές από τη Γαλλία στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος.
- γ. Η _____ των μαθητών μας στις φετινές εξετάσεις ήταν πολύ ικανοποιητική.
- δ. Με _____ και _____ μπορεί κανείς να πετύχει τον στόχο του.
- ε. Ο εισαγγελέας πρότεινε την _____ του κατηγορουμένου λόγω αμφιβολιών.
- στ. Σε όσους καταδικάζονται για σοβαρά πολιτικά αδικήματα επιβάλλεται _____ των πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Γ. Γραμματική

Β' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-έω, -ῶ)

Οι τύποι οίκοῖμεν, ὁμονοοῖμεν και εὐδοκιμοῖμεν του κειμένου της Ενότητας ανηκουν στη β' τάξη συνηρημένων ρημάτων σε -έω, -ῶ. Η κλίση του ενεστώτα και του παρατατικού της τάξης αυτής απαιτεί τη γνώση των ακόλουθων συναιρέσεων:

Οι συναιρέσεις

► Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ποιέ-ω) ποιῶ	(ποιέ-ω) ποιῶ
β' εν.	(ποιέ - ...)	(ποιέ - ...)
γ' εν.	(ποιέ - ...)	(ποιέ - ...)
α' πληθ.	(ποιέ - ...)	(ποιέ - ...)
β' πληθ.	(ποιέ - ...)	(ποιέ - ...)
γ' πληθ.	(ποιέ - ...)	(ποιέ - ...)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ποιέ-οιμι) ποιοῖμι	–
β' εν.	(ποιέ -...)	(ποιέ -ε...) ποίει
γ' εν.	(ποιέ -...)	(ποιε -...)
α' πληθ.	(ποιέ -...)	–
β' πληθ.	(ποιέ -...)	(ποιέ -...)
γ' πληθ.	(ποιέ -...)	(ποιε -...)

απαρέμφατο: (ποιέ-εν)
μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (ποιέ-...)

Παρατατικός ε.φ.

	οριστική
α' εν.	(έποιε-ον) έποίουν
β' εν.	(έποιε -...)
γ' εν.	(έποιε -...)
α' πληθ.	(έποιέ -...)
β' πληθ.	(έποιέ -...)
γ' πληθ.	(έποιε -...)

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ποιέ-ομαι) ποιούμαι	(ποιέ-ωμαι) ποιῶμαι
β' εν.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -.....)
γ' εν.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -.....)
α' πληθ.	(ποιε -.....)	(ποιε -.....)
β' πληθ.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -.....)
γ' πληθ.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -.....)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ποιε- οίμην) ποιοίμην	–
β' εν.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -ου) ποιοῦ
γ' εν.	(ποιέ -.....)	(ποιε -...)
α' πληθ.	(ποιε -.....)	–
β' πληθ.	(ποιέ -.....)	(ποιέ -...)
γ' πληθ.	(ποιέ -.....)	(ποιε -...)

απαρέμφατο: (ποιέ-),
μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (ποιε-...)

Παρατατικός μ.φ.

	οριστική
α' εν.	(έποιε- όμην) έποιούμην
β' εν.	(έποιέ -.....)
γ' εν.	(έποιέ -.....)
α' πληθ.	(έποιε -.....)
β' πληθ.	(έποιέ -.....)
γ' πληθ.	(έποιέ -.....)

↳ Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρήματα β' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν τον χαρακτήρα τους -ε- σε -η-,
π.χ. ποιέω, ποιῶ → ποιή-σω, έποίη-σα, πεποίη-κα, έπεποίη-κειν.

- ♦ Τα ρήματα σε -έω με μονοσύλλαβα θέμα (π.χ. πλέω) στον ενεστώτα και τον παρατατικό συναιρούν τον χαρακτήρα τους -ε- μόνο με το -ε- ή -ει- της κατάληξης, π.χ. πλέω, πλείς, πλεί, πλέομεν, πλείτε, πλέουσι(ν). Εξαίρεση αποτελεί το συνηρημένο ρήμα δέω, δῶ (= δένω), που συναιρεί τον χαρακτήρα -ε- με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης.

Ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους οίκοῖμεν και ἡγοῦμαι του κειμένου της Ενότητας και να γράψετε τις υπόλοιπες εγκλίσεις του ενεστώτα στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό.

2. ἀποστερῶ, ταλαιπωρῶ: Να γράψετε τους τύπους ενεστώτα των ρημάτων οι οποίοι ζητούνται στον πίνακα:

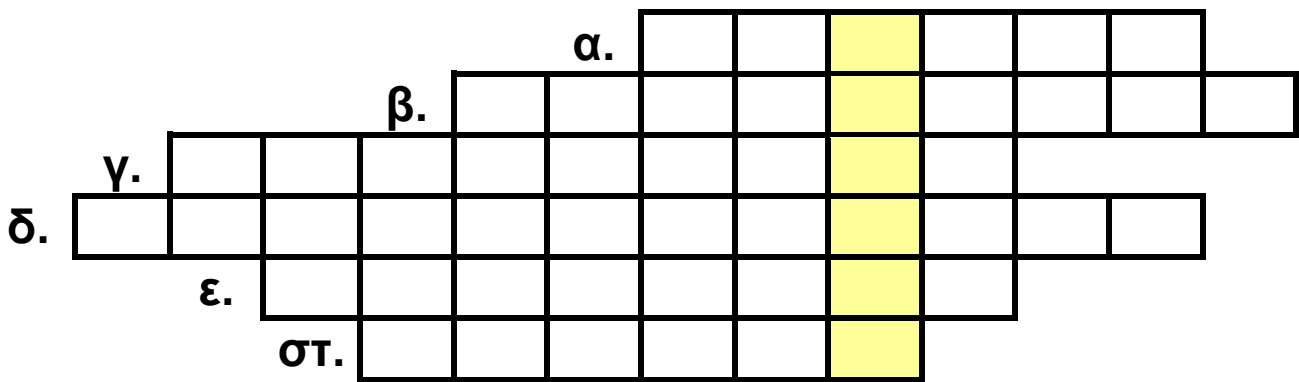
	ἀποστερῶ	ταλαιπωρῶ
(β' εν. υποτ. ε.φ.)
(γ' εν. ευκτ. ε.φ.)
(γ' εν. προστ. ε.φ.)
(β' πληθ. προστ. μ.φ.)
(απαρ. ε.φ.)
(γεν. εν. αρσ. μτχ. ε.φ.)
(β' εν. υποτ. ε.φ.)

3. οἰκεῖν, ἡγῶμαι, εὐδοκιμοῖ, ἀπολογεῖσθων: Να αναγνωριστούν γραμματικά και να κλιθεῖ η οριστική του ενεστώτα στη φωνή που βρίσκονται.

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν

A'	B'
1. ἡγῆται	α. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
2. ἄρκοι	β. απαρ. ενεστ. ε.φ.
3. βοηθῶμεν	γ. β' πληθ. οριστ./προστ. ενεστ. ε.φ.
4. πολεμεῖτε	δ. α' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐπιχειρεῖν	ε. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.
6. φρονοῖμεν	στ. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.
7. ἀπολογῶνται	ζ. α' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ.
	η. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	θ. β' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.

5. Συμπληρώνοντας τα τετραγωνίδια με τις λέξεις που ζητούνται θα σχηματίσετε στην έγχρωμη στήλη το όνομα γνωστού λογογράφου της αρχαιότητας:

α. απαρ. ενεστ. ε.φ. ρ. λαλέω, λαλώ.

β. γεν. πληθ. αρσ. μτχ. ενεστ. ε.φ. ρ. ύμνέω, ύμνώ.

γ. γ πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. συμμαχέω, συμμαχώ.

δ. α πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ. ρ. ίσορροπέω, ίσορροπώ.

ε. γ εν. υποτ. ενεστ. μ.φ. ρ. άδικέω, άδικώ.

στ. β εν. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. σκοπέω, σκοπώ.

Ἦν γάρ καλοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην, τοῦτο (δοκεῖ) εἶναι μόνον ὄνομα, τῷ δ' ἔργῳ πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις αἰεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι.

Πλάτων, Νόμοι 626α

Πράγματι αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι αποκαλούν ειρήνη (φαίνεται ότι) είναι μόνο μια λέξη· στην πράξη υπάρχει, σύμφωνα με τους νόμους της φύσης, ακήρυκτη αιώνια διαμάχη της κάθε πόλης με όλες τις άλλες πόλεις.

Ενότητα 5

Δικαστικές ψήφοι με την επιγραφή «ψηφος δημοσία». Ο συμπαγής άξονας σήμαινε αθώωση, ο κούλος καταδίκη (Μουσείο Αγοράς Αθήνας).

Η ισονομία των πολιτών εγγύηση της δημοκρατίας

Α. Κείμενο Ο λόγος του Ισοκράτη (436-338 π.Χ.) **Κατά Λοχίτου** αναφέρεται στην κακοποίηση από τον Λοχίτη, που ήταν μέλος της αριστοκρατίας, ενός Αθηναίου πολίτη που ανήκε σε κατώτερη κοινωνική τάξη. Με αφορμή το περιστατικό, ο ρήτορας βρίσκει την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις του για τη σημασία που έχει η ισονομία για την καλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ἔστι δέ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περί τῶν ἀλλοτρίων τά δίκαια ψηφιζομένους ἅμα καί τά σφέτερ' αὐτῶν εὖ τίθεσθαι. Καί μηδεῖς ὑμῶν, εἰς τοῦτ' ἀποβλέψας, ὅτι πένης εἰμί καί τοῦ πλήθους εἷς, ἀξιούτω τοῦ τιμήματος ἀφαιρεῖν. Οὐ γάρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπέρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδέ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλά

κεκτημένους. Ὑμᾶς γάρ ἂν αὐτούς ἀτιμάζοιτ', εἰ τοιαῦτα γινώσκοιτε περὶ τῶν πολιτῶν. Ἔτι δέ καί πάντων ἂν εἷη δεινότατον, εἰ δημοκρατουμένης τῆς πόλεως μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν [...]. Οὐκ, ἂν γέ μοι πεισθῆθ', οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτούς οὐδέ διδάξετε τοὺς νεωτέρους καταφρονεῖν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, οὐδέ ἀλλοτρίους ἠγήσεσθ' εἶναι τοὺς τοιούτους τῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων οὕτως ἕκαστος ὑμῶν οἴσει τὴν ψῆφον. Ἄπαντας γάρ ὁμοίως ἀδικοῦσιν οἱ τολμῶντες τοῦτον τὸν νόμον παραβαίνειν τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον.

Ἴσοκράτης, Κατὰ Λοχίτου 18-21

Γλωσσικά σχόλια

ἔστι δὲ δικαστῶν (ενν. ἔργον) νοῦν ἔχόντων	εἶναι καθήκον των συνετῶν δικαστῶν
περὶ τῶν ἀλλοτρίων τὰ δίκαια ψηφιζομένους	παίρνοντας δίκαιες αποφάσεις για τις υποθέσεις των άλλων
ἅμα καὶ τὰ σφέτερ' αὐτῶν εὖ τίθεσθαι	να τακτοποιούν συγχρόνως και ὅσα ἔχουν σχέση με τους ίδιους
ἀποβλέπω	παρατηρῶ, λαμβάνω υπόψη
τὸ πλῆθος	ο απλός λαός
μηδεὶς ἀξιούτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. ἀξιῶ, ἀξιῶ)	κανείς... ας μη θεωρεῖ σωστό
τὸ τίμημα	το πρόστιμο

ἐλάττους ποιῆσθαι τάς τιμωρίας	να επιβάλλετε ηπιότερες ποινές
ὁ/ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον	ο αφανής, ο άσημος
διονομάζομαι	γίνομαι ευρύτερα γνωστός, εἶμαι επιφανης (πβ. ν.ε.: επώνυμος)
ἢ τῶν διωνομασμένων (β´ ὄρος σύγκρισης)	παρά στους επιφανείς
χείρους (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ. βαθμ. επιθ. κακός)	υποδεέστερους
κέκτημαι	κατέχω, διαθέτω (πβ. ν.ε.: κτήμα, αποκτώ, κεκτημένα)
γινώσκω	γνωρίζω, αποφασίζω
πάντων ἂν εἴη (δυν. ευκτική) δεινότατον	θα ηταν το πιο φοβερό απ' όλα
δημοκρατουμένης τῆς πόλεως	ενώ η πόλη έχει δημοκρατικό καθεστώς
εἰ μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν	εάν δεν απολαμβάναμε όλοι τα ίδια δικαιώματα
οὐκ οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς	δε θα συμπεριφερθεῖτε με αυτόν τον τρόπο στους εαυτούς σας, δε θα βρεθεί- τε οι ίδιοι σε τέτοια θέση
καταφρονέω, καταφρονῶ	περιφρονώ
ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων	με την ιδέα ότι δικάζει για λογαριασμό του, για θέμα που τον αφορά
οἴσει (ορ. μέλλ. ρ. φέρω) τὴν ψῆφον	θα ψηφίσει

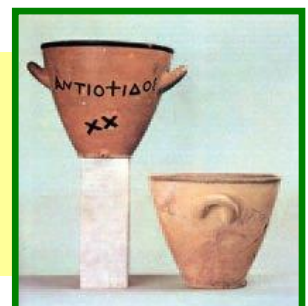
κεῖμαι (για νόμους) ισχύω (πβ. ν.ε.: κείμενο)

τόν ὑπέρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον που ισχύει για την προστασία της δικής σας σωματικής ακεραιότητας

Ερμηνευτικά σχόλια Ἔστι δὲ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περὶ τῶν ἀλλοτρίων τὰ δίκαια ψηφιζομένους ἅμα καὶ τὰ σφέτερ' αὐτῶν εὖ τίθεσθαι: Ο ρήτορας εκφράζει την πεποίθηση ότι οι συνετοί δικαστές εκδικάζουν τις υποθέσεις που τους ανατίθενται γνωρίζοντας ότι οι αποφάσεις τους θα επηρεάσουν τη συμπεριφορά όλων των πολιτών. Συνεπώς, αποδίδοντας δικαιοσύνη φροντίζουν για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας και διασφαλίζουν και για τους εαυτούς τους, σε περίπτωση που χρειαστεί να υπερασπιστούν κάποιο δικαίωμά τους, την τήρηση της νομιμότητας.

Οὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδὲ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους: Η δημοκρατία είναι το μόνο καθεστώς που διέπεται από τις αρχές της ισονομίας, δηλαδή της ισότητας των πολιτών έναντι των νόμων, της αξιοκρατίας, δηλαδή της αναγνώρισης της προσωπικής αξίας ως μοναδικού κριτηρίου για την πρόοδο του πολίτη στην ιδιωτική και τη δημόσια ζωή, και της δικαιοσύνης κατά τον καταλογισμό ευθυνών.

Το μέγεθος της κλεψύδρας, αγγείου με ελεγχόμενη απορροή, καθόριζε το χρονικό διάστημα που είχε στη διάθεσή του ο ομιλητής (Μουσείο Αγοράς Αθήνας).

Ερωτήσεις

1. Πώς αντιλαμβάνεστε, με βάση το κείμενο, τον ρόλο των δικαστών στην εφαρμογή της ισονομίας;
2. Ποια επίδραση έχει στους νέους η ορθή απονομή δικαιοσύνης; Πιστεύετε ότι η απονομή της δικαιοσύνης έχει ανάλογη σημασία στις μέρες μας για το κοινωνικό σύνολο;
3. Αφού λάβετε υπόψη σχετικά κεφάλαια από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε τη σημασία της ισονομίας για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Μπορείτε να αναζητήσετε και τα σχετικά άρθρα του ελληνικού Συντάγματος.

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Επίθετα παράγωγα από ονόματα

όνομα	κατάληξη	παράγωγο επίθετο	σημασία
ἄλλος	-οιος		
δίκη	-αιος		
ἕξις (< ρ. ἔχω)	-ικός	(συν-) ἔκτικός	
νόμος	-ιμος		
νοῦς	-ερός		
πολίτης	-ικός		
σῶμα	-ικός		
τύχη	-ρός -αιος		

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίσετε επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες από τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις: -ιος, -αιος, -ειος, -μος, -ικός, -οῦς, -λέος, -αλέος, -ώδης.

όνομα	παράγωγο επίθετο
τιμή	
άγορά	
χρυσός	
μανία	
πείνα	
σπουδή	
πόλεμος	
τέλος	
ώρα	

2. α) πένομαι: να δώσετε ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, του ρηματος στη ν.ε.

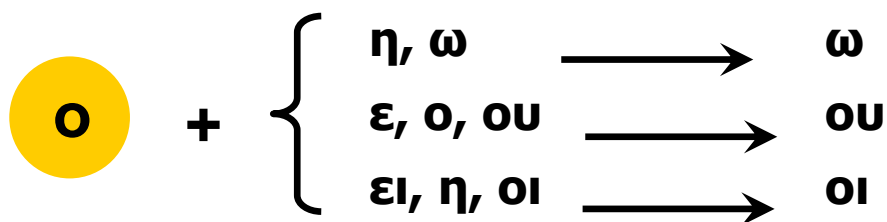
β) Τι σημαίνει η έκφραση «πενία τέχνας κατεργάζεται»; Σε ποιες περιπτώσεις τη χρησιμοποιούμε;

Γ. Γραμματική

Γ' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-όω, -ῶ)

ἀξιούτω, ἀξιοῖμεν: Στη ν.ε. συναντάμε τα ρήματα αξιώνω, απαξιώνω, καταξιώνω κ.ά. Ποιο συμπέρασμα μπορείτε να βγάλετε για τη μετεξέλιξη των συνηρημένων ρημάτων σε -όω, -ῶ της α.ε. στη ν.ε.; Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα.

Οι συναιρέσεις

- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της γ' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(άξιό - ω) άξιῶ	(άξιό - ω) άξιῶ
β' εν.	(άξιό -...)	(άξιό -...)
γ' εν.	(άξιό -...)	(άξιό -...)
α' πληθ.	(άξιό -...)	(άξιό -...)
β' πληθ.	(άξιό -...)	(άξιό -...)
γ' πληθ	(άξιό -...)	(άξιό -...)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(άξιό - οιμι) άξιοῖμι	—
β' εν.	(άξιό -...)	(άξιο - ε) άξιου
γ' εν.	(άξιό -...)	(άξιο -...)
α' πληθ.	(άξιό -...)	—
β' πληθ.	(άξιό -...)	(άξιό -...)
γ' πληθ	(άξιό -...)	(άξιο -...)

απαρέμφατο: (άξιό-**εν**),
 μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (άξιό-.....)

Παρατατικός ε.φ.

	οριστική
α' εν.	(ήξιο -ον) ήξιουν
β' εν.	(ήξιο -...)
γ' εν.	(ήξιο -...)
α' πληθ.	(ήξιό -...)
β' πληθ.	(ήξιό -...)
γ' πληθ	(ήξιό -...)

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(άξιό -ομαι) άξιοῦμαι	(άξιό -ω) άξιῶμαι
β' εν.	(άξιό -.....)	(άξιό -...)
γ' εν.	(άξιό -.....)	(άξιό -...)
α' πληθ.	(άξιο -.....)	(άξιο -...)
β' πληθ.	(άξιό -.....)	(άξιό -...)
γ' πληθ	(άξιό -.....)	(άξιό -...)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(άξιο -οίμην) άξιοίμην	—
β' εν.	(άξιό -.....)	(άξιό -ου) άξιοῦ
γ' εν.	(άξιό -.....)	(άξιο -...)
α' πληθ.	(άξιο -.....)	—
β' πληθ.	(άξιό -.....)	(άξιό -...)
γ' πληθ	(άξιό -.....)	(άξιο -...)

απαρέμφατο: (άξιό-)

μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (άξιο-...)

Παρατατικός μ.φ.

	οριστική
α' εν.	(ήξιο -όμην) ήξιούμην
β' εν.	(ήξιό -.....)
γ' εν.	(ήξιό -.....)
α' πληθ.	(ήξιο -.....)
β' πληθ.	(ήξιό -.....)
γ' πληθ	(ήξιό -.....)

→ Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρηματα γ' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους τους κατά τα βαρύτονα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν (εκτείνουν) τον χαρακτήρα τους -ο- σε -ω-, π.χ. άξιόω, άξιῶ → άξιῶ-σω, ήξιῶ-σα, ήξιῶ-κα, ήξιῶ-κειν.

Ασκήσεις

1. δουλῶω, δουλῶω – δηλόω, δηλόω: Να κλίνετε την οριστική παρατατικού ε.φ και μ.φ. και την ευκτική ενεστώτα μ.φ.

2. Να συμπληρώσετε τα πρόσωπα του ρ. ἔλευθερόω, ἔλευθερόω που ζητούνται:

β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.
β' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.
γ' πληθ. παρατ. ε.φ.
α' πληθ. ευκτ. ενεστ. μ.φ.
β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
β' πληθ. οριστ. ενεστ. μ.φ.
γ' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
γ' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.

3. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ρημάτων στις παρακάτω φράσεις:

α. Σφόδρα γε βούλεται τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους εἶναι καὶ αὐτονόμους, ὡς δηλ..... (γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.) τὰ ἔργα αὐτοῦ.

β. Οὐ συγγνώμης τυχεῖν ἀξι..... (ονομ. εν. αρσ. μτχ. ε.φ.) ταῦτα διήλθον (= διηγήθηκα αναλυτικά).

γ. Συμβήσεται δ' ἅμα καὶ τὰ πρότερον εἰρημμένα ἐπιβεβαι..... (απαρ. ενεστ. μ.φ.) καὶ φανερώτερα εἶναι οὕτως ἔχοντα.

δ. Ὁ δὲ ἀξίος ὢν μεγάλων ἀξι..... (ευκτ. ενεστ. ε.φ.) ἂν μικρῶν ἑαυτὸν.

ε. Μετὰ τύχης ἀγαθῆς ἐλευθερ..... (β' πληθ. προστ. ενεστ. ε.φ.) τοὺς Ἕλληνας.

4. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική τους αναγνώριση στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν):

A'	B'
1. ζημιοῦ	α. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
2. ἀρκοῖ	β. β' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ.
3. βοηθῶμεν	γ. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
4. πολεμεῖτε	δ. γ' εν. οριστ. παρατ. ε.φ.
5. ἐπιχειρεῖν	ε. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	στ. β' εν. προστ. ενεστ. μ.φ.
	ζ. γ' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.

5. Να συμπληρώσετε τα τετραγωνίδια με τις λέξεις που ζητούνται. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται ρήμα της γ' τάξης συνηρημένων ρημάτων:

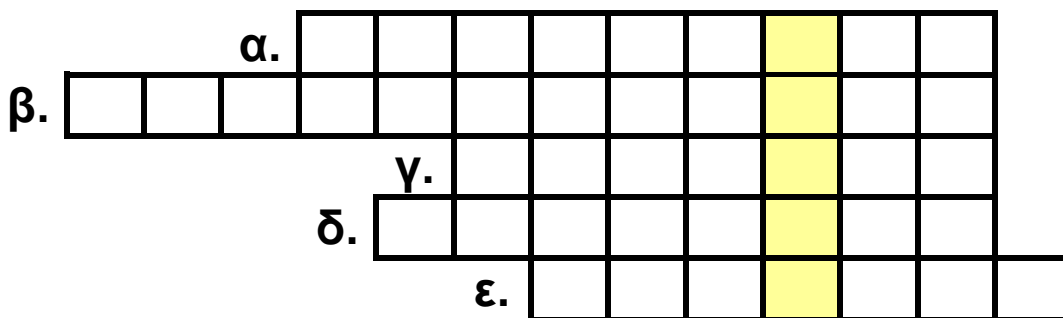
α. α' εν. οριστ. παρατ. του ρ. δικαιόω, δικαιῶ.

β. α' πληθ. οριστ. ενεστ. του ρ. ἐλευθερόω, ἐλευθερῶ.

γ. απαρ. ενεστ. του ρ. ζημιόω, ζημιῶ.

δ. γ' εν. ευκτ. ενεστ. του ρ. πληρόομαι, πληροῦμαι (= γεμίζω).

ε. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. του ρ. ὑπνόω, ὑπνῶ.

**Ἐπί πᾶσι τόν αὐτόν νόμον τιθέναι [ὁ νομοθέτης]
κελεύει.**

Δημοσθένης, Κατὰ Τιμοκράτους 18

**[Ο νομοθέτης] ορίζει να ισχύει ο ίδιος νόμος
για όλους.**

Ενότητα 6

Ο Ορφείας παίζει λύρα καθισμένος σ' έναν βράχο, ενώ τον παρακολουθούν πολεμιστές (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας από τη Γέλα, 440 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η μουσική εξημερώνει

Α. Κείμενο Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-120 π.Χ.) καταγράφει στο έργο του *Ίστορία* (μετά από μια σύντομη επισκόπηση της περιόδου 264-220 π.Χ.) τα γεγονότα από το 220 έως το 146 π.Χ., επιχειρώντας να δείξει πώς η Ρώμη μπόρεσε να κατακτήσει σημαντικό μέρος του τότε γνωστού κόσμου σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Αναφερόμενος στο τέταρτο βιβλίο των *Ίστοριών* στους *Αρκάδες Κυναιθείς*, παρατηρεί ότι αυτοί διαφοροποιήθηκαν από τους γενικά φιλόξενους και πρᾶους συμπατριώτες τους, καθώς έπαψαν κάποια στιγμή να ασχολούνται με τη μουσική και το τραγούδι, τα οποία συντέλεσαν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των υπόλοιπων *Αρκάδων*.

Μουσικήν [...] πᾶσι μὲν ἄνθρωποις ὄφελος ἄσκεῖν, Ἄρκάσι δὲ καὶ ἀναγκαῖον. [...] Παρὰ μόνοις γὰρ Ἄρκάσι πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων ᾄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας, οἷς ἕκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἤρωας καὶ θεοὺς ὕμνοῦσι μετὰ δὲ ταῦτα [...] πολλῇ φιλοτιμίᾳ χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις [...]. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναί τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν ἠγοῦνται, τὴν γε μὴν ὠδὴν οὔτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν, οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο. [...] Ταῦτά τέ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι παρεισαγαγεῖν οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν, ἀλλὰ θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπνον καὶ σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν αὐστηρίαν, ἧτις αὐτοῖς παρέπεται διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στυγνότητα τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσαν.

Πολύβιος, Ἱστορίαι 4.20.4-21.1

Γλωσσικά σχόλια

ἐκ νηπίων	από τη νηπιακή τους ηλικία (πβ. ν.ε.: νηπιαγωγός, νηπιακός)
ᾄδω	τραγουδῶ (πβ. ν.ε.: ἄσμα)
ἐθίζομαι	συνηθίζω (πβ. ν.ε.: εθισμός, εθιστικός, ἔθιμο)
κατὰ νόμους	σύμφωνα με τους μουσικούς ρυθμούς

ὁ/ἡ πάτριος, τὸ πάτριον	πατροπαράδοτος, αυτός που κληροδοτείται από τους προγόνους
ὁ/ἡ ἐπιχώριος, τὸ ἐπιχώριον	τοπικός
ἡ φιλοτιμία	ἡ ἀμιλλα, ο συναγωνισμός
χορεύω	παίρνω μέρος σε κυκλικό χορό (= χορωδία) και ψάλλω ἄσμα προς τιμὴν κάποιου θεοῦ (πβ. ν.ε.: χορωδία, χορευτικός)
κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς	κάθε χρόνο με τη συνοδεία των αὐλητῶν του Διονύσου
ἀρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν ἡγοῦνται	δε θεωροῦν καθόλου ντροπή να παραδεχθoύν ὅτι δε γνωρίζουν κάτι
διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν (ἐναρθρο απαρ.)	επειδὴ υποχρεωτικά ὅλοι το μαθαίνουν
οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι (ενν. δύνανται) διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο	οὔτε, εἴν το παραδεχθoύν, μπορούν να απαλλαγoύν από αυτό επειδὴ αυτό θεωρεῖται ντροπή στην κοινωνία τους / στα μέρη τους
οἱ πάλαι	οι παλιοί
παρειαγω	(για νόμους και ἔθιμα) θεσπίζω

οὐ τρυφῆς και περιουσίας χάριν	όχι για να καλλιεργήσουν τη φιληδονία και την επίδειξη πλούτου
θεωρέω, θεωρῶ	παρατηρῶ, εξετάζω, παρακολουθῶ (πβ. ν.ε.: θεωρία, θεώρημα)
ἡ αὐτουργία	(εδῶ) ο μόχθος
συλλήβδην	περιληπτικά, με λίγα λόγια
ἡ τῶν ἡθῶν αὐστηρίαν	η αυστηρότητα των ηθῶν
παρέπομαι	ακολουθῶ, έρχομαι ως συνέπεια
διὰ τήν τοῦ περιέχοντος (ενν. τόπου) ψυχρότητα καί στυγνότητα	εξαιτίας του ψύχους και της τραχύτητας του τόπου στον οποίο ζουν
κατά τό πλεῖστον	στο μεγαλύτερο μέρος

Ερμηνευτικά σχόλια κατά νόμους: Ο νόμος ήταν μουσικό είδος προς τιμήν του Απόλλωνα με τυπικά καθορισμένη μορφή, ένα πρότυπο σύνθεσης και εκτέλεσης μεγάλου αισθητικού κύρους, το οποίο όφειλε να ακολουθεί απαραίγκλιτα ο αοιδός, ο κιθαριστής ή ο αυλητής. Συνδύαζε μελωδία, τρόπο, είδος, κλίμακες, ρυθμό και πολλά άλλα μουσικά στοιχεία σε ενιαία αντίληψη και σύστημα κανόνων.

τούς ὕμνους: Λατρευτικά άσματα προς τιμήν θεών ή ηρώων που ψάλλονταν από χορό με τη συνοδεία κιθάρας. Ο Πίνδαρος, ο Βακχυλίδης και ο Σιμωνίδης συνέθεσαν ὕμνους προς τιμήν κορυφαίων αθλητών αλλά και για τη συνοδεία πανηγυρικών εορτών. Σύμφωνα με τον Παισανία, αγώνας ὕμνων θεσπίστηκε

για πρώτη φορά προς τιμήν του Απόλλωνα στους Δελφούς.

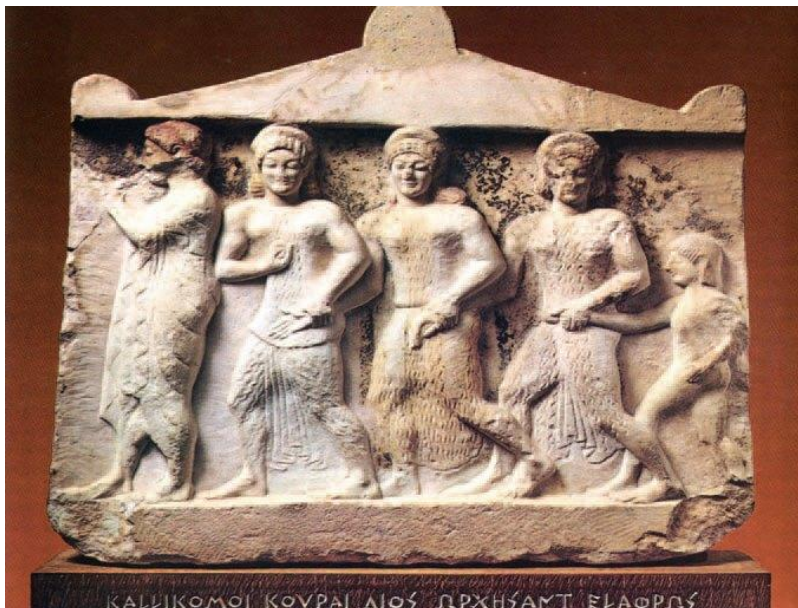
παιᾶνας: Ο παιᾶνας ήταν χορικό (δηλ. χορωδιακό και συνοδευόμενο από ρυθμικές κινήσεις) ἄσμα αρχικά προς τιμήν του Απόλλωνα και στη συνέχεια προς τιμήν άλλων θεών. Περιείχε συνηθώς ευχαριστίες για τη λύτρωση από κάποιο κακό· αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θριαμβευτικό επινίκιο ἄσμα και ως πολεμικό εμβατήριο.

χορεύουσι κατ' ἑνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις: Ἱερό τραγούδι του Διονύσου ήταν ο διθύραμβος. Περί το 600 π.Χ. ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος ανέθεσε στον Αρίωνα τον Μηθυμναίο να του δώσει τεχνική μορφή. Τελικά ο διθύραμβος παρουσιαζόταν από χορό πενήντα ανδρών που σχημάτιζαν κύκλο· τα μέλη του χορού εμφανίζονταν μεταμφιεσμένα σε τραγόμορφους Σατύρους (συνήθεις ακολούθους του Διονύσου) και τα θέματα του ἄσματος ήταν σχετικά με τις περιπέτειες και το μεγαλείο του θεού. Καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στις δωρικές περιοχές και αποτέλεσε το υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε το λυρικό στοιχείο της αττικής τραγωδίας.

θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν και συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον και σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν αὐστηρίαν: Ο Πολύβιος πιστεύει ότι η μουσική ξεκουράζει τον άνθρωπο από την καθημερινή σκληρή εργασία, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τον χαρακτήρα του. Πρόκειται για αντιλήψεις οι οποίες και σήμερα είναι αποδεκτές.

Ερωτήσεις

1. Ποιες συνήθειες των Αρκάδων αποδεικνύουν κατά τον Πολύβιο τη στενή σχέση τους με τη μουσική και με το τραγούδι;
2. Τι ήθελαν να πετύχουν οι Αρκάδες καθιερώνοντας την καλλιέργεια της μουσικής και του τραγουδιού;
3. Ο Πολύβιος αναγνωρίζει στο κείμενο στενή σχέση ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και το κλίμα ενός τόπου και στις συνήθειες των κατοίκων του. Πώς επηρεάζει τη σχέση αυτή ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός;

Ο χορός των θυγατέρων του Κέκροπα και του μικρού Εριχθονίου στην παράσταση του αναθηματικού γλυπτού της εικόνας θυμίζει ζωηρά σύγχρονους παραδοσιακούς χορούς (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί, συνδυάζοντας κάθε πρωτότυπη λέξη της πρώτης στήλης με την κατάλληλη παραγωγική κατάληξη από τη δεύτερη στήλη:

Παραγωγή ρημάτων

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ρήμα
ανάγκη	-εύω	ἀναγκάζω
βίος	-άζω	
νόμος	-ίζω	
παιάν	-άω, -ῶ	
παῖς (γεν. παιδ-ός)	-έω, -ῶ	
τρυφή	-ίζομαι	
ῥυμος	-όω, -ῶ	
χάρις	-ίζω	

Ασκήσεις

1. Να γράψετε από ποιο ουσιαστικό ή επίθετο παράγεται καθένα από τα παρακάτω ρήματα και να σημειώσετε την παραγωγική κατάληξή του:

παράγωγο ρήμα	πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη
ἐθίζω		
δικάζω		
χορεύω		
τιμάω, τιμῶ		
θεωρέω, θεωρῶ		
πονέω, πονῶ		
μαθητεύω		

2. Χρησιμοποιώντας το ρήμα **μανθάνω**:

α) να σχηματίσετε παράγωγες λέξεις της α.ε. που να δηλώνουν:

το πρόσωπο που ενεργεί: ὁ

την ενέργεια / κατάσταση: ἡ
ἡ

το αποτέλεσμα της ενέργειας: τό

β) να γράψετε δύο ομόρριζα επίθετα:

.....

3. Με ποιους τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα επίθετα **γνωστός, σχετικός, νομιστέον, στυγερός**;

Γ. Γραμματική

1. Αόριστος β' ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο τύπος παρεισαγαγεῖν του κειμένου είναι τύπος απαρεμφάτου αορίστου β' ενεργητικής φωνής.

Μερικά ρήματα δε σχηματίζουν τον αόριστο κατά το ρ. λύω με τις γνωστές καταλήξεις **-(σ)α, -(σ)ᾶμην.**

Στον σχηματισμό των χρόνων εμφανίζουν τύπο αορίστου που ονομάζεται «αόριστος β'» και

παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

α) διαφορετικό θέμα από εκείνο του ενεστώτα,

β) καταλήξεις οριστικής παρατατικού στην οριστική έγκλιση και

γ) καταλήξεις ενεστώτα στις υπόλοιπες εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους.

Σχηματισμός οριστικής αορίστου β´

	αύξηση	↓	θέμα β´ αορίστου	↓	καταλήξεις παρατατικού
ε.φ.	ἔ	-	βαλ	-	ον
μ.φ.	έ	-	βαλ	-	όμην

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων αορίστου β´

θέμα β´ αορίστου	↓	καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα
------------------	---	---

υποτακτική	ε.φ.	βάλ - ω
	μ.φ.	βάλ - ωμαι
ευκτική	ε.φ.	βάλ - οιμι
	μ.φ.	βαλ - οίμην
προστακτική	ε.φ.	βάλ - ε (β´εν.)
	μ.φ.	βαλ - οῦ (β´εν.)
απαρέμφατο	ε.φ.	βαλ - εῖν
	μ.φ.	βαλ - ἔσθαι
μετοχή	ε.φ.	βαλ - ὶν
		βαλ - οῦσα
		βαλ - ὶν
	μ.φ.	βαλ - ὶμενος
		βαλ - ομένη
		βαλ - ὶμενον

→ Παρατηρήσεις

- ♦ Το απαρέμφατο ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. **εἶπεῖν, βαλεῖν, ἐλθεῖν.**
 - ♦ Η μετοχή ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος, π.χ. **εἰπῶν, εἰπὼν,** και στην παραλήγουσα στο θηλυκό γένος, π.χ. **εἰποῦσα.**
 - ♦ Το απαρέμφατο μ.φ. τονίζεται στην παραλήγουσα, π.χ. **ἀφικέσθαι, βαλέσθαι.**
 - ♦ Το β' εν. προστακτικής μ.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. **ἀφικοῦ, βαλοῦ.** Τονίζεται στην παραλήγουσα, όταν ο τύπος της προστακτικής είναι μονο-σύλλαβος και σύνθετος με δισύλλαβη πρόθεση, π.χ. **παράσχου** (ρ. παρέχομαι), αλλά **ἀντιλαβοῦ** (ρ. ἀντιλαμβάνομαι).
 - ♦ Το β' εν. προστακτικής αορίστου β' ε.φ. των ρ. **ἔρχομαι, εὐρίσκω, λαμβάνω, λέγω** και **ὄραω, -ῶ** τονίζεται στη λήγουσα, όταν το ρήμα δεν είναι σύνθετο: **ἐλθέ, εὐρέ, λαβέ, εἶπέ, ἰδέ, ἀλλά ἄπελθε, παράλαβε.**
- ▶ Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στους ακόλουθους πίνακες και να τονίσετε τους τύπους:

Κλίση αορίστου β'

Ενεργητική φωνή (ρ. **μανθάνω**)

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	ἔ-μαθ-ον	μάθ-ω...
β' εν.	ἐμαθ.....	μαθ.....
γ' εν.	ἐμαθ.....	μαθ.....
α' πληθ.	ἐμαθ.....	μαθ.....
β' πληθ.	ἐμαθ.....	μαθ.....
γ' πληθ.	ἐμαθ.....	μαθ.....

	ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
α' εν.	μάθ-οιμι	—
β' εν.	μαθ.....	μάθ-ε
γ' εν.	μαθ.....	μαθ.....
α' πληθ.	μαθ.....	—
β' πληθ.	μαθ.....	μαθ.....
γ' πληθ	μαθ.....	μαθ.....

απαρέμφατο: μαθ.....

μετοχή: μαθ-ών, μαθ....., μαθ.....

Μέση φωνή (ρ. γίγνομαι)

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
α' εν.	έ-γεν-όμην	γέν-ωμαι
β' εν.	έγεν.....	γεν.....
γ' εν.	έγεν.....	γεν.....
α' πληθ.	έγεν.....	γεν.....
β' πληθ.	έγεν.....	γεν.....
γ' πληθ	έγεν.....	γεν.....

	ΟΡΙΣΤΙΚΗ	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
α' εν.	γεν-οίμην	—
β' εν.	γεν.....	γενοῦ
γ' εν.	γεν.....	γεν.....
α' πληθ.	γεν.....	—
β' πληθ.	γεν.....	γεν.....
γ' πληθ	γεν.....	γεν.....

απαρέμφατο: γεν-.....

μετοχή: γεν-....., γεν-....., γεν-.....

Πίνακας συνηθέστερων ρημάτων με αόριστο β´

ρήμα	β´ αόριστος οριστικής	β´ αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἰρῶ	εἶλον	ἔλω
αἰσθάνομαι	ἤσθόμην	αἴσθωμαι
ἁμαρτάνω	ἤμαρτον	ἁμάρτω
ἀφικνοῦμαι	ἀφικόμην	ἀφίκωμαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίγνομαι, εἰμί	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἦλθον	ἔλθω
εὕρισκω	εὔρον, ηὔρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἶπω
λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὁρῶ	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

2. Η κλίση των ουσιαστικών ἡ γυνή, ὁ/ἡ παῖς

- ▶ Με τις καταληξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ γυνή	αἱ γυναικ-...
γεν.	τῆς γυναικ-ός	τῶν γυναικ-...
δοτ.	τῇ γυναικ-...	ταῖς γυναιξι(v) (<γυναικ-σί)
αιτ.	τήν γυναικ-...	τάς γυναικ-...
κλητ.	(ῶ) γύν-αι	(ῶ) γυναικ-...

Το ουσιαστικό παῖς κλίνεται και στους δύο αριθμούς σύμφωνα με τα οδοντικόληκτα της γ' κλίσης, παρουσιάζει όμως ανωμαλίες στην κλητική ενικού και στον τονισμό της γενικής πληθυντικού.

- ▶ Με τις καταληξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ παῖς	οἱ παιδ-...
γεν.	τοῦ παιδ-ός	τῶν παιδ-...
δοτ.	τῷ παιδ-...	τοῖς παισί(v) (< παιδ-σί)
αιτ.	τόν παιδ-...	τούς παιδ-...
κλητ.	(ῶ) παῖ	(ῶ) παιδ-...

3. Η οριστική αντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό

Ο τύπος αὐτοῖς του κειμένου είναι τύπος της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτό, η οποία άλλοτε είναι οριστική και άλλοτε επαναληπτική.

Οριστική είναι, όταν χρησιμοποιείται για να ορίσει κάτι, δηλαδή για να το ξεχωρίσει από άλλα, π.χ. **Αὐτός δὲ τὸ πεζὸν ἀπήγεν εἰς τὴν Μήθυμναν τὸ στρατόπεδον ἐμρήσας.**

Επαναληπτική είναι, όταν επαναλαμβάνει κάτι για το οποίο έχει ἤδη γίνει λόγος. Με τη σημασία αυτή χρησιμοποιείται στις πλάγιες πτώσεις και αντικαθιστά τύπους της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου, π.χ. **Παραλαβοῦσα γὰρ τοὺς Ἕλληνας ἀνόμως ζῶντας καὶ σποράδην οἰκοῦντας, καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ δυναστειῶν ὑβριζομένους, τοὺς δὲ δι' ἀναρχίαν ἀπολυμένους, τούτων τῶν κακῶν αὐτοὺς ἀπήλλαξεν.**

Η αντωνυμία αυτή κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο β' κλίσης σε -ος, -η, -ον χωρίς το τελικό -ν στους τύπους του ενικού στο ουδέτερο γένος.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους αορίστου β' των ρημάτων λαμβάνω και εὐρίσκομαι που ζητούνται στην πρώτη στήλη:

	λαμβάνω	εύρίσκομαι
γ' εν. υποτ.		
β' πληθ. ευκτ.		
β' εν. προστ.		
γ' πληθ. προστ.		
απαρέμφατο		
ονομ. εν. αρσ. μτχ.		

2. Στις ακόλουθες προτάσεις να συμπληρώσετε τους τύπους αορίστου β' και τις πτώσεις των ουσιαστικών που ζητούνται:

α. Πολλοί δέ διά ταῦτα χάριτός τε ἠξιώθησαν καί τιμῶν καλλίστων (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. τυγχάνω) καί τοῖς ἑαυτῶν (δοτ. πληθ. ουσ. παῖς) καλλίους ἀφορμάς εἰς τόν βίον (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. καταλείπω.).

β. Αἶ τε (ονομ. πληθ. ουσ. γυνή) αὐτοῖς τολμηρῶς (γ' πληθ. οριστ. μ.φ. ρ. ξυνεπιλαμβάνομαι = υποστηρίζω) βάλλουσαι ἀπό τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.

γ. Φημί χρῆναι τοὺς μὲν γονέας τοὺς ἡμετέρους αὐτῶν καί τοὺς (αιτ. πληθ. ουσ. παῖς) καί τὰς (αιτ. πληθ. ουσ. γυνή) καί τόν ὄχλον τόν ἄλλον ἐκ τῆς πόλεως (απαρ. ε.φ.ρ. ἀπέρχομαι).

3. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους αορίστου β' και να μεταφράσετε τις φράσεις:

- α.** Περί τούτων οὐδείς ἂν τολμήσειεν ἀντειπεῖν ὅς οὐ τὴν μὲν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔχομεν, πολιτεία δ' ἀρίστη παρὰ μόνοις ἡμῖν ἐστίν.
- β.** Τὸ ἀγαθὸν τυχὸν (= το τυχαίο καλό) ἂν λάβοι μεταβολήν, τὸ δὲ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς γενόμενον βεβαιότερως ἂν ἔχοι (= θα ήταν πιο σταθερό).
- γ.** Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀντανήγαγε (= δεν ἐβγαίνει στο πέλαγος, για να τους αντιμετωπίσει) Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὄψέ ἦν (= ἦταν αργά), ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς.
- δ.** Ἐγὼ δ' ὑμῖν παρέξομαι μάρτυρας τοὺς ἐξ ἀρχῆς παραγενομένους ὅς οὐκ ἐπελαβόμεν (= δεν πήρα στην κατοχή μου) τῶν χρημάτων.

4. Να αναγνωρίσετε τη χρήση της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτό στις παρακάτω φράσεις:

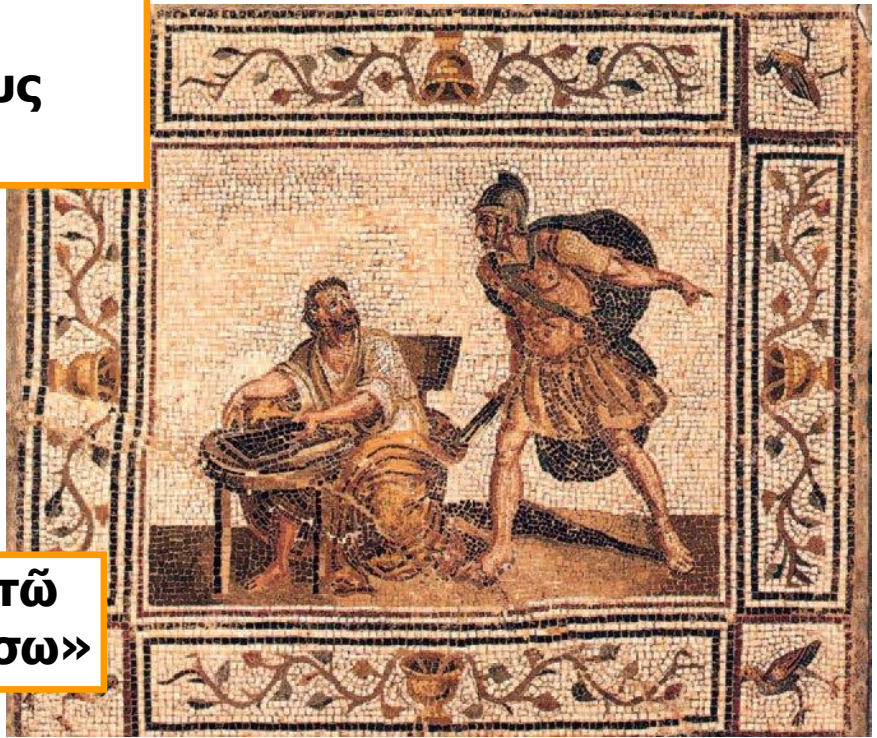
- α.** Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἴους δεῖ (= τέτοιους που πρέπει) ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἰοῖ εἶσιν.
- β.** Αὐτοὶ δ' ἐστὲ μάλιστα ἐμποδῶν τῇ αὐτονομίᾳ.
- γ.** Καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἰέναι (= να πάει).
- δ.** Ἀρίστιππος ἔρχεται πρὸς Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχιλίους ξένους.

Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 276

Ενότητα 7

«μή μοῦ
τούς κύκλους
τάραττε»

«δός μοι ποῦ στῶ
καί τήν γῆν κινήσω»

Αντίγραφο ρωμαϊκού ψηφιδωτού που απεικονίζει τη σκηνή του φόνου του Αρχιμήδη από Ρωμαίο στρατιώτη (Φρανκφούρτη, Δημοτικό Ινστιτούτο Τέχνης).

Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους

Α. Κείμενο Ο Αρχιμήδης (287-212/211 π.Χ.) είναι ένας από τους σημαντικότερους μαθηματικούς όλων των εποχών. Γιος του αστρονόμου Φειδία, θεωρείται ο ιδρυτής πολλών επιστημονικών κλάδων, όπως είναι η υδροστατική και η στατική μηχανική. Σχεδίασε για λογαριασμό του Ιέρωνα Β΄, τυράννου των Συρακουσών, πλήθος πολεμικών μηχανών για την αποτελεσματικότερη άμυνα της πόλης του στις επιθέσεις των Ρωμαίων. Χάρη στις εφευρέσεις του οι Συρακούσιοι προκάλεσαν δυσανάλογα μεγάλες απώλειες στους Ρωμαίους εισβολείς.

Καὶ μέντοι καὶ Ἀρχιμήδης, Ἰέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενῆς ὢν καὶ φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθέν βάρος κινήσαι δυνατόν ἔστι καὶ νεανιευσάμενος [...] εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἄν ταύτην μεταβὰς εἰς ἐκείνην. Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα καὶ δεῖξαι τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ σμικρᾶς δυνάμεως, ὀλκάδα τριάρμενον τῶν βασιλικῶν πόνω μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωλκηθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπρωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς ἀλλ' ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχὴν τινα πολυσπάστου, προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταιστώως, ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσας. Ἐκπλαγεῖς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ συννοήσας τῆς τέχνης τὴνδύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἀρχιμήδην ὅπως αὐτῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ τὰ δ' ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας. Οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τοῦ βίου τό πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικόνβιώσας, τότε δ' ὑπῆρχε τοῖς Συρακοσίοις εἰς δέον ἢ παρασκευή, καὶ μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

Πλούταρχος, Μάρκελλος 14.12-15

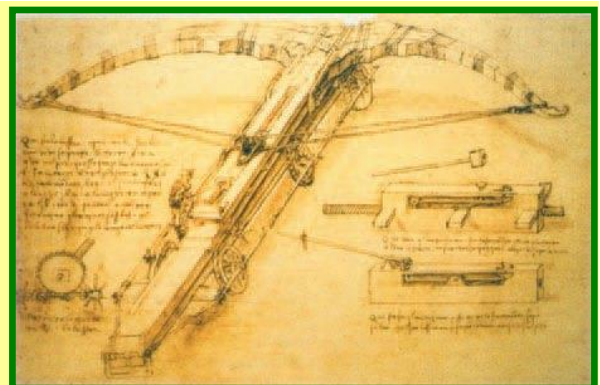
Γλωσσικά σχόλια

μέντοι	βέβαια, όμως
νεανιεύομαι	καυχιέμαι σαν μικρό παιδί (πβ. ν.ε.: νεανίας, νεαρός)
μεταβάς (μτχ. αορ. β' ρ. μεταβαίνω)	αφού πήγαινε (πβ. ν.ε.: μετάβαση, μεταβατικός)
ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον	άλλος (από δύο)
θαυμάζω	απορώ, εκπλήσσομαι

δεθέντος (μτχ. παθ. αορ. ρ. δέομαι)	όταν ζήτησε (πβ. ν.ε.: δέηση)
ἐξάγω εἰς ἔργον ἢ ὀλκάς, τῆς ὀλκάδος	επιδεικνύω στην πράξη το (ρυμουλκούμενο μεγάλο) φορηγό πλοίο (πβ. ν.ε.: ἔλκω, προσελκύω)
ὁ/ἡ τριάρμενος, τὸ τριάρμενον	αυτός που έχει τρία πανιά, τρία κατάρτια (πβ. ν.ε.: αρμενίζω, αρμενιστής)
ὁ πόνος	ο μόχθος, ο κόπος (πβ. ν.ε.: φιλόπονος)
νεωλκέω, νεωλκῶ	τραβῶ πλοίο από τη θάλασσα στη στεριά, καθελκύω
ἐμβάλλω	βάζω μέσα (πβ. ν.ε.: έμβολο, εμβόλιο)
ἄπωθεν	από μακριά
ἡ σπουδή	η βιασύνη, ο ζήλος
ἡρέμα	ήρεμα, μαλακά
σειῶ	μετακινῶ (πβ. ν.ε.: σεισμός)
ἀρχὴν τινα πολυσπάστου	την ἄκρη του σχοινιού (ἢ τῆς αλυσίδας) από ένα σύστημα τροχαλιῶν
προσηγάγετο (οριστ. αορ. β´ ρ. προσάγομαι)	τράβηξε προς το μέρος του (πβ. ν.ε.: προσαγωγή)

<p>λείως καὶ ἀπταιίστως ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν(μτχ. ενεστ. ρ. ἐπιθέω)</p>	<p>ομαλά και χωρίς δυσκολία σαν να διέσχιζε τη θάλασσα</p>
<p>συννοέω, συννοῶ τὰ μὲν ἀμυνομένω, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντι</p>	<p>κατανοώ άλλα για περιπτώσεις αμυντικού πολέμου και άλλα για επιθετικό πόλεμο</p>
<p>ἢ ἰδέα ἐχρήσατο (οριστ. αορ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι) οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο</p>	<p>το είδος χρησιμοποίησε (πβ. ν.ε.: χρήση, χρήσιμος) αυτά δεν τα χρησι- μοποίησε ο ίδιος</p>
<p>ὁ πανηγυρικός, ἢ πανηγυρική, τὸ πανηγυρικόν εἰς δέον (απρόσ. ρ. δεῖ)</p>	<p>εορταστικός, χαρούμενος, γεμάτος απολαύσεις</p>
<p>ἢ παρασκευή</p>	<p>για τις ανάγκες τους, την κατάλληλη στιγμή η προετοιμασία, ο εξοπλισμός</p>

Γιγάντιος καταπέλτης, σχέδιο του Λεονάρντο ντα Βίντσι (Codex Atlanticus, 1499, Βιβλιοθήκη Ambrosiana, Μιλάνο). Ο Ντα Βίντσι εφηύρε πολλούς αιώνες μετά τον Αρχιμήδη πολεμικές μηχανές, όπως ο καταπέλτης, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την άμυνα των ιταλικών πόλεων-κρατών.

Ερμηνευτικά σχόλια Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἔξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα: Ο Πλούταρχος αναφέρει και σε άλλα χωρία ότι ο Ιέρων κατάφερε να στρέψει το ενδιαφέρον του Αρχιμήδη από τα θεωρητικά στα πρακτικά ζητήματα και να αξιοποιήσει τη μαθηματική ευφυΐα του προς το συμφέρον της πόλης.

Ερωτήσεις

1. Ποια επινόηση του Αρχιμήδη ενθουσίασε τον Ιέρωνα;
2. Πώς απέδειξε ο Αρχιμήδης ότι η επινόησή του ήταν σωστή;
3. Ποιο ρόλο διαδραματίζει στις μέρες μας η επιστήμη στην άμυνα μιας χώρας; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να αναζητήσετε αναπαραστάσεις αρχαίων μηχανμάτων (π.χ. υπολογιστής των Αντικυθήρων) και να τις παρουσιάσετε στην τάξη. Μπορείτε να κατασκευάσετε σχετικές μακέτες με τη βοήθεια όσων διδάσκεστε στα μαθήματα της Φυσικής και της Τεχνολογίας.

Β. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

Σύνθεση λέξεων

Στις Ενότητες 7-9, με αφορμή τα Γλωσσικά σχόλια του κειμένου κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της σύνθεσης της α.ε. που διδαχθήκατε στη Β' Γυμνασίου.

► Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις που προκύπτουν από τα συνθετικά της πρώτης στήλης. Κατόπιν να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό τους, στην τρίτη στήλη:

Λέξη κλιτή ως α' συνθετικό

α' συνθετικό	β' συνθετικό	σύνθετη λέξη	πρώτο συνθετικό
γή	+ πέδον	(ουσ.)	ουσιαστικό
γή	+ πονέω, πονῶ	(ουσ.) γεωπόνος	
ἔχω	+ ἐγγύη	(επίθ.)	
ἔχω	+ μῦθος	(επίθ.)	
μέγας	+ φυή* (<φύω)	(επίθ.)	
μέγας	+ πόλις	(ουσ.)	
μηχανή	+ ῥάπτω	(επίθ.)	
μικρός	+ ψυχή	(επίθ.)	
ναῦς	+ σταθμός	(ουσ.)	
ναῦς	+ πήγνυμι	(ουσ.)	
πᾶς	+ ἄγυρις (= αγορά)	(ουσ.) πανήγυρις (= γενική συγκέντρωση)	
πείθω	+ ἄρχω	(ουσ.)	
πείθω	+ ἥνία	(επίθ.)	
πολύς	+ δαπάνη	(επίθ.)	
πολύς	+ μηχανή (= τέχνασμα)	(επίθ.)	
φίλος	+ φρήν	(επίθ.)	
χείρ	+ πέδη (= τα δεσμά)	(ουσ.)	

*Η σωματική διάπλαση.

Ασκήσεις

1. Να βρείτε το α' συνθετικό των παρακάτω λέξεων του κειμένου και να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι: **τριάρμενον, πολύσπαστον, πολιορκία, νεωλκηθεῖσαν.**

2. Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί με σύνθετες λέξεις της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

α' και β' συνθετικά	σύνθετη λέξη		
	ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα
φίλος + δόξα			
φίλος + ἄργυρος			
γῆ + μετρέω, μετρῶ			
γῆ + γράφω			

3. α) Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στις ομόρριζες των λ. βίος και τέχνη λέξεις.

β) Να εντοπίσετε τη διαφορά σημασίας των ομόρριζων του ουσ. τέχνη επιθέτων που θα συμπληρώσετε παρακάτω.

παράγωγο επίθετο

βιω-.....
(= αυτός που πρέπει να ζήσει)

βιω-.....
(= αυτός που αξίζει να ζει)

βιώσ-.....
(= αυτός που μπορεί να ζήσει)

τεχν-.....
τεχνη-.....

πρόσωπο που ενεργεί

ὁ τεχν-.....

ενέργεια, κατάσταση

ἡ βίω-.....

ἡ βιοτ-.....

αποτέλεσμα ενέργειας

**τὸ τέχνη-
τὸ τέχνασ-**

Γ. Γραμματική

1. Μέλλοντας και αόριστος ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο μέλλοντας και ο αόριστος των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων (όσων δηλ. έχουν χαρακτήρα μ, ν, λ, ρ, όπως το ρήμα ἀμύνομαι που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας) παρουσιάζουν ιδιομορφίες στον σχηματισμό τους.

Σχηματισμός μέλλοντα ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

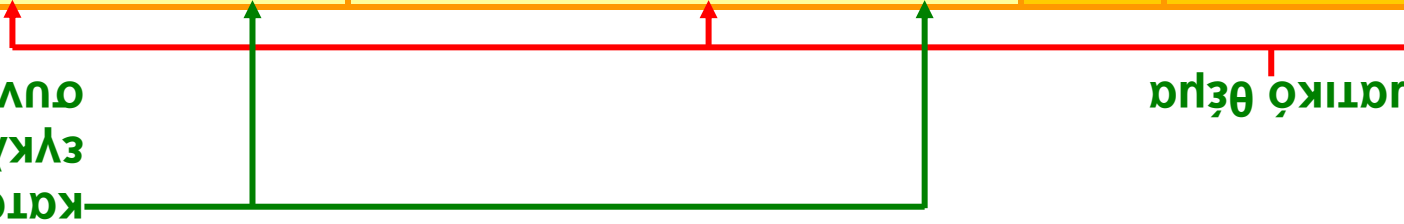
Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν την οριστική του μέλλοντα από το θέμα τους και τις κατάληξεις -ῶ, -οῦμαι. Κλίνονται δηλαδή στον μέλλοντα σύμφωνα με τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων β΄ τάξης (σε -έω).

■ Να γράψετε το β και γ, πρόσωπο ενικού και πληθυντικού οριστικής μέλους του ρ. εμβάλλω.

λοζεηουοουο	λοζεηουοουορ		
λεζεηουοουο	λεζεηουοουορ	·φ.η	
σοζεηουοουο	σοζεηουοουορ		
ληουετο	ληουορ		ηχοιζη
ροουετο	ροουορ	·φ.ε	
λωετο	λωορ		
ιουοιετο	ιουοιετορ	·φ.η	απαρθεματο
λιετο	λιετορ	·φ.ε	
ληηουορην	ληηουορηνρ	·φ.η	ευκτηη
ιηουοιη	ιηουοιηρ	·φ.ε	
(ιουοιετο ρ. οουορην)	(ιουοιετο ρ. οουορηνρ)	·φ.η	οριστικη
(ωετο ρ. εμβω)	(ωετο ρ. εμβωρ)	·φ.ε	

καταηεις αντιστοιων
 λεκλισεων ανωτων
 μελετων β, γ

ρηματικο θεμα

Σχηματισμός αορίστου ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον αόριστο άσιγμο (χωρίς -σ-) σε -α, -άμην.

Σχηματισμός οριστικής

	αύξηση		θέμα		καταλήξεις αορίστου
ε.φ.	ἔ	-	νειμ	-	α
μ.φ.	έ	-	νειμ	-	άμην

→ Παρατήρηση

- ♦ Κατά τον σχηματισμό της οριστικής του αορίστου το φωνήεν που προηγείται του ένρινου ή υγρού ρηματικού χαρακτήρα μεταβάλλεται σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:

ǎ → ā (μετά από ε, ι, ρ)		
	π.χ. μαραιίνω (θ. μαραν-)	→ έ-μάρāν-α
ǎ → η	π.χ. φαίνω (θ. φǎν-)	→ ἔ-φην-α
ε → ει	π.χ. άγγέλλω (θ. άγγελ-)	→ ἥγγειλ-α
ĩ → ī	π.χ. κρίνω (θ. κρĩν-)	→ ἔ-κρīν-α
ũ → ū	π.χ. άμϋνω (θ. άμϋν-)	→ ἥμϋν-α

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων

ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ	ε.φ.	νεΐμ - ω
	μ.φ.	νεΐμ - ωμαι
ΕΥΚΤΙΚΗ	ε.φ.	νεΐμ - αιμι
	μ.φ.	νειμ - αίμην
ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ	ε.φ.	νεΐμ - ον (β' εν.)
	μ.φ.	νεΐμ - αι (β' εν.)
ΑΠΑΡΕΜΦΑΤΟ	ε.φ.	νεΐμ - αι
	μ.φ.	νεΐμ - ασθαι
ΜΕΤΟΧΗ	ε.φ.	νεΐμ - ας
		νεΐμ - ασα
		νεΐμ - αν
	μ.φ.	νειμ - άμενος
		νειμ - αμένη
		νειμ - άμενον

- ▶ Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις αορίστου του ρ. **στέλλω, στέλλομαι** και να τονίσετε τους ρηματικούς τύπους:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	ἔστειλ-α	στείλ-ω...
β' εν.	ἔστειλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	ἔστειλ	στείλ-.....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	στείλ-αιμι	—
β' εν.	στείλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	στείλ-.....	στείλ-.....

απαρέμφατο:

μετοχή:,,

Μέση φωνή

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	έσειλ-άμην	στείλ-ωμαι
β' εν.	έσειλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	έσειλ-.....	στείλ-.....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	στείλ-αίμην	—
β' εν.	στείλ-.....	στείλ-.....
γ' πληθ.	στείλ-.....	στείλ-.....

απαρέμφατο:

μετοχή:,,

2. Η κλίση των ανώμαλων ουσιαστικών ή ναῦς και ή χεῖρ

Τα ουσιαστικά που μεταβάλλουν το θέμα τους σε κάποιες πτώσεις ονομάζονται μεταπλαστά. Το ουσιαστικό ή ναῦς (πβ. ν.ε.: ναύσταθμος, νηοπομπή) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση και παρουσιάζει τρία θέματα: ναυ-, νε- και νη-.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ ναῦ	αἱ νῆ-ες...
γεν.	τῆς νε-ώς	τῶν νε-ῶν...
δοτ.	τῆ νη-ί	ταῖς ναυσί(ν)
αιτ.	τήν ναῦ-ν ...	τάς ναῦ-ς...
κλητ.	(ῶ) ναῦ	(ῶ) νῆ-ες...

Το ουσιαστικό ἡ χεῖρ (πβ. ν.ε.: χειροποίητος, χειροτεχνία) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση. Στη δοτική πληθ. εμφανίζει θέμα χερ-

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ χεῖρ	αἱ χεῖρες
γεν.	τῆς χειρός	τῶν χειρῶν
δοτ.	τῆ χειρί	ταῖς χερσί(ν)
αιτ.	τήν χεῖρα	τάς χεῖρας
κλητ.	(ῶ) χεῖρ	(ῶ) χεῖρες

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους των παρακάτω προτάσεων στον άλλο αριθμό:

α. Ταῖς ἄλλαις ναυσιν ἔπλεον ἐπὶ τὰς πολεμίας.

β. Ἄν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινες τὰς δεξιὰς χεῖρας προσελαύνωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.

γ. Κτενῶ και λόγῳ και ἔργῳ και ψήφῳ και τῇ ἑμαυτοῦ χειρὶ, ἂν δυνατὸς ᾦ, ὅς ἂν καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν.

2. Να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακες με τους τύπους του αορίστου ενεργητικής και μέσης φωνης του ρ. καθαίρω:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	ἐκαθ.....	καθ.....
β' εν.
α' πληθ.
γ' πληθ.

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	καθ.....	—
β' εν.
α' πληθ.	—
γ' πληθ.

απαρέμφατο:

μετοχή:,,

Μέση φωνή

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	ἐκαθ.....	καθ.....
β' εν.
α' πληθ.
γ' πληθ.

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	καθ.....	—
β' εν.
α' πληθ.	—
γ' πληθ.

απαρέμφατο:

μετοχή:,,

3. Να εντοπίσετε τους τύπους αορίστου β' του κειμένου της Ενότητας (πλην απαρεμφάτων και μετοχών) και να γράψετε το ίδιο πρόσωπο σε όλες τις εγκλίσεις του ίδιου χρόνου.

4. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' και στη συνέχεια να γράψετε το α' ενικό οριστικής ενεστώτα κάθε ρήματος στη φωνή που βρίσκεται:

Α'	Β'
1. στελεῖ	α. απαρ. μέλλ. ε.φ.
2. σφαλοῦντα	β. γ' πληθ. οριστ. μέλλ. μ.φ.
3. ἔφηναν	γ. γ' εν. οριστ. μέλλ. ε.φ.
4. ἀγγείλατε	δ. β' πληθ. προστ. αορ. ε.φ.
5. ἐκτενεῖν	ε. γ' πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.

5. Αφού συμπληρώσετε τον πίνακα, στην έγχρωμη στήλη θα δείτε να σχηματίζεται το γ' πληθ. ευκτ. μέλλ. ε.φ. του ρ. σφάλλω:

α. γ' πληθ. υποτ. αορ. ε.φ. ρ. μένω.

β. β' εν. οριστ. παρακ. ε.φ. ρ. γράφω.

γ. απαρ. αορ. ε.φ. ρ. μένω.

δ. γ' εν. ευκτ. μέλλ. ε.φ. ρ. άγγέλλω.

ε. ονομ. εν. ουδ. μτχ. μέλλ. ε.φ. ρ. βάλλω.

στ. β' εν. ευκτ. αορ. ε.φ. ρ. νέμω.

ζ. β' εν. προστ. αορ. ε.φ. ρ. έφευρίσκω.

η. β' εν. υποτ. αορ. μ.φ. ρ. κρίνομαι.

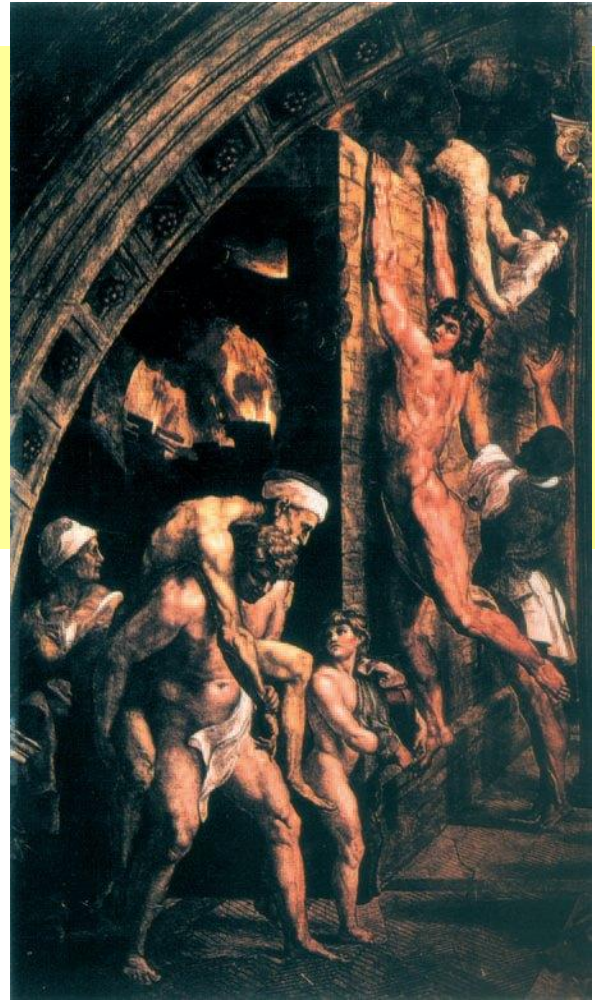
α.								
β.								
γ.								
δ.								
ε.								
στ.								
ζ.								
η.								

Πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζόμενῃ δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται.

Πλάτων, Μενέξενος 246e-247a

Ενότητα 8

Ο Αινείας φεύγει από τη φλεγόμενη Τροία κουβαλώντας στους ώμους τον πατέρα του Αγχίση (λεπτομέρεια από τη νωπογραφία Η πυρκαγιά του Μπόργκο του Ραφαήλ, παπικά διαμερίσματα, Βατικανό).

Ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γονείς

Α. Κείμενο Με τον λόγο του Κατά Λεωκράτους ο Λυκούργος (περ. 390-324 π.Χ.), Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας, ζήτησε από το δικαστήριο της Ηλιαίας την καταδίκη του συμπολίτη του Λεωκράτη. Αυτός εγκατέλειψε την Αθήνα λίγο πριν από τη μάχη της Χαιρώνειας, επειδή φοβήθηκε ότι η πόλη θα έπεφτε στα χέρια των Μακεδόνων, και κατέφυγε στη Ρόδο, όπου διέδωσε ότι η πόλη είχε ήδη καταληφθεί. Στον λόγο του ο ρήτορας επισημαίνει το χρέος των πολιτών προς το θείο, την πατρίδα, τους νόμους και τους γονείς. Στο απόσπασμα τονίζεται η σημασία του σεβασμού προς τους γονείς.

Λέγεται γοῦν ἐν Σικελία (εἶ γάρ καί μυθωδέστερόν ἐστιν, ἀλλ' ἀρμόσει καί νῦν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἀκοῦσαι) ἐκ τῆς Αἴτνης ῥυάκα πυρός γενέσθαι· τοῦτον δέ ῥεῖν φασιν ἐπί τε τὴν ἄλλην χώραν, καί δὴ καί πρὸς πόλιν τινὰ τῶν ἐκεῖ κατοικουμένων. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ὀρμηῆσαι πρὸς φυγὴν, τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ζητοῦντας, ἓνα δέ τινα τῶν νεωτέρων, ὀρῶντα τὸν πατέρα πρεσβύτερον ὄντα καί οὐχὶ δυνάμενον ἀποχωρεῖν, ἀλλὰ ἐγκαταλαμβάνόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀράμενον φέρειν. Φορτίου δ' οἶμαι προσγενομένου καί αὐτός ἐγκατελήφθη. Ὅθεν δὴ καί ἄξιον θεωρῆσαι τό θεῖον, ὅτι τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει. Λέγεται γάρ κύκλω τὸν τοπον ἐκεῖνον περιρρυῆναι τό πῦρ καί σωθῆναι τούτους μόνους, ἀφ' ὧν καί τό χωρίον ἔτι καί νῦν προσαγορεύεσθαι τῶν εὐσεβῶν χῶρον· τοὺς δέ ταχεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιησαμένους καί τους ἑαυτῶν γονέας ἐγκαταλιπόντας ἅπαντας ἀπολέσθαι.

Λυκούργος, Κατὰ Λεωκράτους 95-96

Γλωσσικά σχόλια

γοῦν	λοιπόν, πράγματι
ὁ/ἡ μυθώδης, τὸ μυθῶδες	αὐτός που μοιάζει με μῦθο
ἀρμόσει (μέλλ. απρόσ. ρ. ἀρμόττει /αρμόζει)	θα εἶναι κατάλληλο
ὁ ῥυάξ, τοῦ ῥυάκος	το ρυάκι
ῥεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. ῥέω)	ὅτι ρεῖ, κυλάει
ἐγκαταλαμβάνομαι	παγιδεύομαι μέσα σε κάτι
ἀράμενον (μτχ. αορ. ρ. αἶρομαι)	αφού πήρε στους ὤμους του (πβ. ν.ε.: ἄρση)
προσγίγνομαι	προστίθεμαι

ὄθεν	από αυτό το γεγονός
θεωρέω, θεωρῶ	κοιτάζω, παρατηρῶ (πβ. ν.ε.: θεωρία, θεώρηση)
εὐμενῶς ἔχω	ευνοῶ, ἔχω φιλικές διαθέσεις
κύκλω τὸν τόπον ἐκεῖνον περιρρυῆναι τὸ πῦρ (απαρ. αορ. β ρ. περιρρέω)	κύλησε ολόγυρα και περικύκλωσε το μέρος εκείνο
τὸ χωρίον	η περιοχή
προσαγορεύομαι	αποκαλούμαι
ὁ χῶρος	ο τόπος
ἀπολέσθαι (απαρ. αορ. β ρ. ἀπόλλυμαι)	ὅτι χάθηκαν (πβ. ν.ε.: ἀπώλεια)

Ερμηνευτικά σχόλια **Λέγεται γοῦν ἐν Σικελία ἐκ**

τῆς Αἴτνης ρῦακα πυρός γενέσθαι:
 Η Αἴτνα είναι ενεργό ἀκόμη ηφαίστειο της Σικελίας, κοντά στην πόλη της Κατάνης. Σύμφωνα με αρχαίες μαρτυρίες, μία σφοδρότατη ἐκρηξη του ηφαιστείου σημειώθηκε περίπου το 475 π.Χ.

τὸ θεῖον, ὅτι τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει:
 Η αντίληψη για τη σχέση θεῶν και ἀνθρώπων ἦταν διαφορετική κατά καιρούς στην αρχαία Ελλάδα. Ἐτσι, ἄλλη σχέση θεοῦ και ἀνθρώπου παρατηρεῖται στην ομηρική ποίηση, ἄλλη στον Ηρόδοτο και ἄλλη στην τραγωδία. Ο Λυκούργος ἐδῶ, πάντως, υποστηρίζει την ευρύτερα διαδεδομένη αντίληψη ὅτι οι θεοί βοηθοῦν τους καλούς και ευσεβεῖς ἀνθρώπους. Εντούτοις, για

μεγάλο διάστημα οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν και στην κληρονομική ενοχή (βλ. ιδίως Αισχύλο και Ηρόδοτο), σύμφωνα με την οποία ο θεός τιμωρεί όχι τον υπαίτιο αλλά τους απογόνους του.

Άλλο ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γεροντότερους της οικογένειας: Ο Ακάμας και ο Δημοφών οδηγούν τη γιαγιά τους Αίθρα μετά την πτώση της Τροίας (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας, 500 π.Χ., Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου).

Ερωτήσεις

1. Ποιο περιστατικό διηγείται ο Λυκούργος, για να καταδείξει ότι οι θεοί τιμούν τον σεβασμό προς τους γονείς;
2. Γνωρίζετε άλλα παραδείγματα σεβασμού προς τους γονείς και, γενικότερα, προς τους μεγαλύτερους από τη μυθολογία ή την Ιστορία;

3. Ενισχύουν, κατά τη γνώμη σας, οι σύγχρονες κοινωνίες τον σεβασμό προς τους γονείς και τους μεγαλύτερους και βοηθούν τα μέλη τους που αντιμετωπίζουν προσωρινά ή μονιμότερα προβλήματα; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να εικονογραφήσετε το περιστατικό που περιγράφει ο Λυκούργος επιλέγοντας το υλικό και την τεχνική που προτιμάτε.

B. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα χαρακτηρίζοντας το α' συνθετικό των λέξεων της πρώτης στήλης σύμφωνα με το παράδειγμα:

Σύνθετες λέξεις

Άκλιτη λέξη ως α' συνθετικό

σύνθετη λέξη	συνθετικά	το α' συνθετικό είναι...
ἀποχωρέω, ἀποχωρῶ	ἀπό + χωρέω, χωρῶ	πρόθεση
ἐπισκοπέω, ἐπισκοπῶ	ἐπί + σκοπέω, σκοπῶ	
εὐμενής	εὖ + μένος	
εὐσεβής	εὖ + σέβω	
κατοικέω, κατοικῶ	κατά + οἰκέω, οἰκῶ	
περιρρέω	περί + ῥέω	
προσγίγνομαι	προς + ἀγορεύω	
προσαγορεύω	προς + γίγνομαι	

Ασκήσεις

1. α. Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με λέξεις της α.ε. αντώνυμες αυτών της πρώτης στήλης:

λέξη	αντώνυμο
ἄπορος	
ἄκλεής (= ἄδοξος)	
εὐλογέω, εὐλογῶ	
εὐσεβής	
δύσελπις	
δύσνοια	
δυσδαίμων	

β. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίρρημα εὐ ἢ το μόριο δυσ- που να αποδίδουν τις παρακάτω φράσεις:

αυτός που είναι δύσκολο να επιλυθεί

→ _____

αυτός που ηχεί ευχάριστα

→ _____

αυτός που πείθεται δύσκολα

→ _____

αυτός που θραύεται εύκολα

→ _____

αυτός που κινείται με δυσκολία, ο αργός

→ _____

αυτός που προμηνύει δυσάρεστη έκβαση κάποιου πράγματος

→ _____

2. α. Χρησιμοποιώντας προθέσεις ως α΄ συνθετικό και το ρήμα ῥέω ως β΄ συνθετικό να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα της α.ε. και να γράψετε τη σημασία τους.

β. Να γράψετε στη ν.ε. από δύο σύνθετα ρήματα χρησιμοποιώντας τις προθέσεις ἀμφί, ἀντί και παρά ως α΄ συνθετικό.

3. Να συμπληρώσετε στις παρενθέσεις τους αριθμούς των σύνθετων λέξεων του πλαισίου οι οποίοι αντιστοιχούν στις σημασίες που δίνονται παρακάτω:

1. πυροδότηση
2. πυρίμαχος
3. πυραγός
4. πυρομανής
5. πυρασφάλεια

α. αυτός που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες ()

β. πρόσωπο που του αρέσει να προκαλεί πυρκαγιές ()

γ. αξιωματικός της Πυροσβεστικής ()

δ. η μέριμνα για την αποτροπή ατυχημάτων που προκαλούνται από φωτιά ()

ε. πρόκληση έκρηξης με χρήση ειδικού μηχανισμού ()

Γ1. Γραμματική

Οι λέξεις **ἐγκατελήφθη** και **σωθῆναι** του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι παθητικού αορίστου.

Ποιο κοινό χαρακτηριστικό παρουσιάζουν;

I. Παθητικοί χρόνοι φωνηεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων

Στην α.ε. τα ρήματα στη μέση και παθητική διάθεση έχουν τις ίδιες καταλήξεις. Εξαιρέση αποτελούν ο μέλλοντας και ο αόριστος, που σχηματίζουν διαφορετικούς τύπους στην παθητική διάθεση· μάλιστα μερικά ρήματα σχηματίζουν δύο ζεύγη παθητικών χρόνων, τους πρώτους (α΄) και τους δεύτερους (β΄) παθητικούς χρόνους.

1. Α΄ παθητικός μέλλοντας

θέμα ρήματος πρόσφυμα -θη- καταλήξεις μέλλοντα μέσης φωνής

οριστική	λυ	- θή	- σομαι
ευκτική	λυ	- θη	- σοίμην
απαρέμφατο	λυ	- θή	- σεσθαι
μετοχή	λυ	- θη	- σόμενος
	λυ	- θη	- σομένη
	λυ	- θη	- σόμενον

2. Α΄ παθητικός αόριστος

Σχηματισμός

αύξηση θέμα ρήματος πρόσφυμα -θη- καταλήξεις

οριστική	έ	- σώ	- θη	- ν
----------	---	------	------	-----

Κλίση

οριστική	ΥΠΟΤΑΚΤΙΚΗ
έ-σώ-θη-ν	σω-θῶ
έ-σώ-θη-ς	σω-θῆ-ς
έ-σώ-θη	σω-θῆ
έ-σώ-θη-μεν	σω-θῶ-μεν
έ-σώ-θη-τε	σω-θῆ-τε
έ-σώ-θη-σαν	σω-θῶ-σι

ΕΥΚΤΙΚΗ	ΠΡΟΣΤΑΚΤΙΚΗ
σω-θειη-ν	—
σω-θειη-ς	σώ-θη-τι
σω-θειη	σω-θή-τω
σω-θειη-μεν, σωθειῖμεν	—
σω-θειη-τε, σωθειῖτε	σώ-θη-τε
σω-θειη-σαν, σωθειῖεν	σω-θέ-ντων, σω-θή-τωσαν

απαρέμφατο: σω-θῆ-ναι

μετοχή: σω-θείς, σω-θειῖσα, σω-θέν

↳ Παρατηρήσεις

♦ Τα αφωνόληκτα ρήματα ακολουθούν τους ίδιους κανόνες σχηματισμού και την ίδια κλίση στον παθητικό μέλλοντα και αόριστο, αλλά μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους μπροστά από το -θ- του χρονικού προσφύματος -θη-/-θε-, όπως φαίνεται παρακάτω:

(π, β, (πτ)) → φ (κ, γ, (ττ, σσ)) → χ (τ, δ, θ, (ζ)) → σ

π.χ. λείπομαι → (θ. λειπ-) λειφθήσομαι, ἐλείφθην
λαμβάνομαι → (θ. λαβ-) ἐλήφθην

κηρύττομαι → (θ. κηρυκ-) κηρυχθήσομαι, ἐκηρύχθην
πείθομαι → (θ. πειθ-) πεισθήσομαι, ἐπείσθην

♦ Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο α' με την προσθήκη ενός -σ- πριν από το πρόσφυμα -θη-, παρόλο που δεν είναι οδοντικόληκτα, π.χ. ἀκούομαι → ἀκουσθήσομαι, ἠκούσθην
κελεύομαι → κελευσθήσομαι, ἐκελεύσθην

3. Β' παθητικός μέλλοντας και αόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο με την προσθήκη μετά το θέμα του προσφύματος -η-/-ε- αντί για -θη-/-θε-, π.χ. γραφ-ή-σομαι, ἐγράψ-η-ν. Ἔτσι σχηματίζονται ο β' παθητικός μέλλοντας και ο β' παθητικός αόριστος. Ο παθητικός μέλλοντας και αόριστος β' κλίνονται όπως και οι αντίστοιχοι πρώτοι παθητικοί χρόνοι με τη μόνη διαφορά ότι το β' ενικό προστακτικής έχει κατάληξη **-θι** (αντί για -τι), π.χ. γράψ-η-θι.

► Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν από τους παρακάτω πίνακες και να τονίσετε τους τύπους:

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	ἐγράψ-ην	γραφ.....
β' εν.	ἐγράψ.....	γραφ.....
γ' εν.	ἐγράψ.....	γραφ.....
β' πληθ.	ἐγράψ.....	γραφ.....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	γραφ.....	—
β' εν.	γραφ.....	γράφ.....
γ' εν.	γραφ.....	γραφ.....
β' πληθ.	γραφ.....	γράφ.....

απαρέμφατο: γραφ.....

μετοχή: γραφ....., γραφ....., γραφ.....

II. Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

Αυτοπαθητικές είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο το υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως δέχεται την ενέργεια (παθαίνει), π.χ. γνῶθι σαυτὸν. Επειδή οι τύποι της αυτοπαθητικής αντωνυμίας επέχουν στον λόγο θέση αντικειμένου, η αντωνυμία σχηματίζει μόνο τις πλάγιες πτώσεις.

ενικός αριθμός				
α' πρόσωπο			β' πρόσωπο	
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
γεν.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς	σεαυτοῦ	σεαυτῆς
δοτ.	ἐμαυτῶ	ἐμαυτῆ	σεαυτῶ	σεαυτῆ
αιτ.	ἐμαυτὸν	ἐμαυτήν	σεαυτὸν	σεαυτήν

ενικός αριθμός			
γ' πρόσωπο			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἐαυτοῦ	ἐαυτῆς	—
δοτ.	ἐαυτῶ	ἐαυτῆ	—
αιτ.	ἐαυτὸν	ἐαυτήν	ἐαυτό

πληθυντικός αριθμός α΄ πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό
γεν.	ἡμῶν αὐτῶν	ἡμῶν αὐτῶν
δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς
αιτ.	ἡμᾶς αὐτοῦς	ἡμᾶς αὐτάς

πληθυντικός αριθμός β΄ πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό
γεν.	ὕμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν
δοτ.	ὕμῖν αὐτοῖς	ὕμῖν αὐταῖς
αιτ.	ὕμᾶς αὐτοῦς	ὕμᾶς αὐτάς

πληθυντικός αριθμός γ΄ πρόσωπο			
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἑαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	ἑαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	—
δοτ.	ἑαυτοῖς ἢ σφίσιν αὐτοῖς	ἑαυταῖς ἢ σφίσιν αὐταῖς	—
αιτ.	ἑαυτοῦς ἢ σφᾶς αὐτοῦς	ἑαυτάς ἢ σφᾶς αὐτάς	ἑαυτά

Γ2. Σύνταξη

Ποιητικό αίτιο και παθητική σύνταξη

- ▶ **ἐγκαταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ πυρός:** Να αναγνωρίσετε τη διάθεση και τον χρόνο του ρήματος και να βρείτε τι δηλώνει ο εμπρόθετος προσδιορισμός.

Τα ρήματα παθητικής διάθεσης φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους δέχεται μία ενέργεια από ένα άλλο πρόσωπο ή πράγμα. Ο συντακτικός όρος ο οποίος δηλώνει αυτό το πρόσωπο ή το πράγμα ονομάζεται ποιητικό αίτιο. Στο παράδειγμα του κειμένου το ποιητικό αίτιο εκφέρεται με τη συνηθέστερη μορφή του, δηλ. τον εμπρόθετο προσδιορισμό ὑπό + γενική (πβ. ν.ε.: Σώθηκε από τον ναυαγοσώστη). Άλλες μορφές ποιητικού αιτίου είναι οι ακόλουθες:

<p>ἀπό ἐκ παρά πρός</p> <p>} + γενική</p>	<p>Ὦφεληθησόμεθα <u>ἀπὸ τῶν ποιητῶν</u>.</p> <p>Ἡ νῆσος δῶρον <u>ἐκ βασιλέως</u> ἐδόθη.</p> <p><u>Παρά πάντων</u> ὁμολογεῖται ὅτι οἱ καταλύοντες τὸν δῆμον ἐβούλοντο ἐκεῖνον τῶν πολιτῶν ἐκποδῶν γενέσθαι.</p> <p>Τὴν κιβωτὸν ἤκουσεν ἠχμαλωτίσθαι <u>πρὸς τῶν πολεμίων</u>.</p>
---	--

<p>απρόθετη δοτική, συνήθως με παρακ., υπερασ. ή συντ. μέλλ. ή με ρηματικό επίθετο σε -τός ή -τέος</p>	<p>Ταῦτα ὠμολόγητο <u>ἡμῖν</u> τε καὶ <u>σοί</u>.</p> <p>Ὁ ποταμὸς ἐστὶν <u>ἡμῖν</u> διαβατέος.</p>
--	---

Ενώ στην ενεργητική σύνταξη η έμφαση δίνεται στο υποκείμενο που δρα, στην παθητική η έμφαση δίνεται στην πράξη:

ενεργητική σύνταξη			παθητική σύνταξη		
Ὁ βασιλεύς	ἔδωκε	τούς πολεμίους	Οἱ πολέμιοι	ἔδιώκοντο	ὑπό τοῦ βασιλέως
υποκείμενο	ρήμα ενεργ. διάθεσης	αντικείμενο	υποκείμενο	ρήμα παθ. διάθεσης	ποιητικό αίτιο
Ο βασιλιάς καταδίωκε τους εχθρούς			Οι εχθροί καταδιώκονταν από το βασιλιά		

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε το ρ. πέμπω στους χρόνους και στις εγκλίσεις που ζητούνται:

παθητικός μέλλοντας α'		παθητικός αόριστος α'	
οριστική	ευκτική	υποτακτική	προστακτική
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο παθητικού μέλλοντα και αορίστου διατηρώντας σταθερή την έγκλιση:

	παθητικός μέλλοντας α΄	παθητικός αόριστος α΄
κινδυνεύεται
παύοιντο
βουλεύσοιο
πράττεσθαι
ψευσάμενος
ιδρύεσθε

3. Να ελέγξετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους και να διορθώσετε όσους είναι λανθασμένοι:

οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
κελευθήση	λειφθείς	κελευθείς	πεμφθήντων
έσώθης	σωθῆς	σωθείς	σωθῆτι
έλείφθησαν	λείφθωσι	ληφθείησαν	λειφθήτω
διαλέχθημεν	διαλεχθόμεν	διαλεχθείημεν	διαλέχθετε

4. Να υπογραμμίσετε την έγκλιση στην οποία βρίσκονται οι ρηματικοί τύποι που δίνονται και να γράψετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τον αντίστοιχο τύπο του ενεστώτα:

παιδευθήσονται (οριστ., ευκτ.)

_____ , _____

ιδρυθείς (υποτ., ευκτ.)

_____ , _____

κηρύχθητι (προστ., υποτ.)

_____,' _____

πεισθῆ (οριστ., υποτ.)

_____,' _____

5. Στις φράσεις που ακολουθούν να υπογραμμίσετε το ποιητικό αίτιο και τον παθητικό τύπο που συμπληρώνει και να γράψετε ποια μορφή έχει:

- α. Τῆς μὲν οὖν παιδείας τῆς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης (= που κληροδοτήθηκε) καταφρονεῖτε.
- β. Ἐλέγετο καὶ τοὺς θεοὺς ὑπὸ Διὸς βασιλεύεσθαι.
- γ. Ἡ ἐν Ὀλυμπία πανήγυρις παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπᾶται καὶ θαυμάζεται.
- δ. Οὐκ ἠθέλησεν ἄλλων ἄρχειν, ἀλλ' εἴλετ' (= προτίμησε) ἐκ τῆς πόλεως ἀδικηθῆναι.
- ε. Ὠθούμενοι ὑπ' ἀλλήλων καὶ πατούμενοι, ὑπὸ τοῦ οἰκείου πλήθους ἐφθάρησαν.
- στ. Ὁ χρυσὸς ὑμῖν προτιμητέος ἐστίν.

6. Να σχηματίσετε ολοκληρωμένες προτάσεις με τις λέξεις που σας δίνονται, αφού τις τοποθετήσετε στον σωστό τύπο:

- α. Οἱ Πέρσαι, ὑπὸ, οἱ βασιλεῖς, ἄρχονται.
- β. ἔτιμωρήθη, ὑπὸ, οἱ πολέμιοι, οὗτος, δικαίως.
- γ. οἱ παῖδες, ὑπὸ, ὁ παιδοτρίβης, διδάσκονται.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά γράφοντας στην κατάλληλη πτώση το ουσιαστικό που σας δίνεται σε παρένθεση. Κατόπιν να μεταφέρετε τις προτάσεις στην ενεργητική φωνή και να εξηγήσετε πού δίνεται έμφαση μετά την αλλαγή της σύνταξης:

α. Αἱ ὑδρίαὶ παρὰ _____ (οἱ ταμίαι)
ἐφυλάττοντο.

β. Ὁ νεανίας ὑπὸ _____ (Μενέξενος)
συλληφθήσεται.

γ. Αἱ εὐεργεσίαι ὑπὸ _____ (πάντες ἄνθρωποι)
καὶ πάλαι καὶ νῦν πανταχοῦ καὶ λέγονται καὶ
μνημονεύονται.

δ. Ἐπίσθητε ὑπὸ _____ (οἱ λόγοι)
τοῦ κατηγόρου.

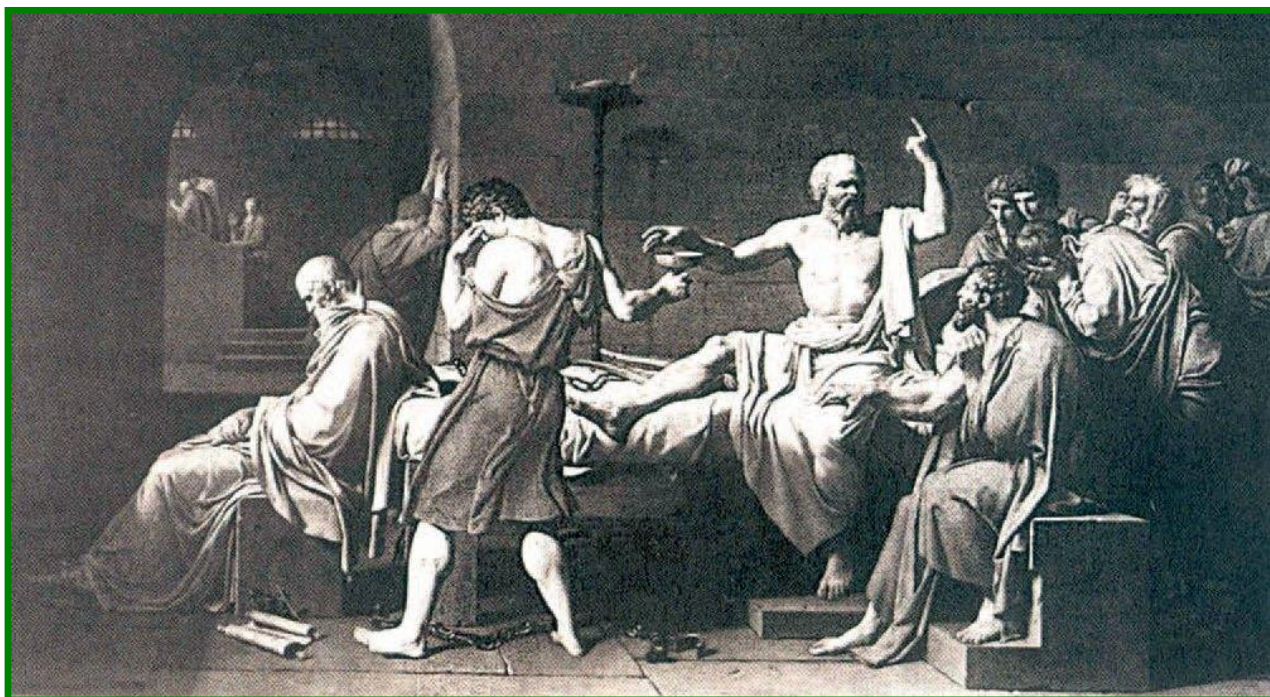
ε. Ἄν ὑπὸ _____ (ἡ γυνή) ἐξαπατηθῆτε,
οὐ μόνον ἔμ' ἀδικήσετε ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς.

στ. Ἡμῶν ἡ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ _____
(οἱ τύραννοι) κατεδουλώθη, τὸ δὲ ὕστερον ὑπὸ
_____ (οἱ τριάκοντα).

Ἴσχυρόν ὄχλος ἐστίν, οὐκ ἔχει δὲ νοῦν.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 265

Ενότητα 9

Ο Σωκράτης πίνει το κώνειο στη φυλακή, ενώ οι μαθητές τον γύρω τον βρίσκονται σε απόγνωση (Ζακ Λονί Νταβίντ, 1787, ελαιογραφία, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή

Α. Κείμενο Στο έργο του Κρίτων ο Πλάτων παρουσιάζει τα επιχειρήματα που προέβαλε ο Σωκράτης αποκρούοντας τις προτάσεις των φίλων του να δραπετεύσει πριν από την εκτέλεση της θανατικής ποινής που του επιβλήθηκε από το δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.). Η κατηγορία που οδήγησε τον Σωκράτη στην καταδίκη ήταν ότι πίστευε σε άλλους θεούς από εκείνους που τιμούσε η πόλη του και ότι διέφθειρε τους νέους. Η δικαιολόγηση της άρνησής του να δραπετεύσει ήταν δύσκολη, καθώς οι φίλοι του υποστήριζαν ότι η δραπέτευσή του δε θα αποτελούσε αδικία αλλά θεραπεία μιας αδικίας.

Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης παρουσιάζει τους νόμους προσωποποιημένους να του υποβάλλουν ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης δραπέτευσής του.

Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἶτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καί τό κοινόν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἶπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; Ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ ἔργῳ ὧ ἐπιχειρεῖς διανοῆ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καί σύμπασαν τήν πόλιν τό σόν μέρος; Ἡ δοκεῖ σοι οἷόν τε ἔτι ἐκείνην τήν πόλιν εἶναι καί μή ἀνατετράφθαι, ἐν ἧ ἄν αἱ γενόμεναι δίκαι μηδέν ἰσχύωσιν ἀλλά ὑπό ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνωνται καί διαφθείρονται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καί ἄλλα τοιαῦτα; Πολλά γάρ ἄν τις ἔχοι, ἄλλως τε καί ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπέρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὅς τās δίκας τās δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. Ἡ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς ὅτι «Ἡδίκη γάρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἐκρινεν;» Ταῦτα ἢ τί ἐροῦμεν;

Πλάτων, Κρίτων 50a-c

Γλωσσικά σχόλια

μέλλουσιν (μτχ. ενεστ.) ἡμῖν	ενώ πρόκειται, ενώ σκοπεύουμε
ἀποδιδράσκω	δραπετεύω (πβ. ν.ε.: απόδραση)
ἐνθένδε	από εδῶ
τὸ κοινόν τῆς πόλεως	το σύνολο των πολιτῶν, οι δημόσιες αρχές

ἐπιστάντες (μτχ. αορ. β´ ρ. ἐφίσταμαι)	σταθούν μπροστά μας και (πβ. ν.ε.: επιστάτης, επιστασία)
εἰ...ἔροινο (γ´ πληθ. ευκτ. αορ. β´ ρ. ἐρωτάω, -ῶ) ἐν νῶ (δοτ. εν. ουσ. ὁ νοῦς)	αν ρωτήσουν στον νου (σου)
διανοέομαι, διανοοῦμαι	σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: διάνοια, διανοητής)
ἀπολέσαι (απαρ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι)	να καταστρέψεις (πβ. ν.ε.: απώλεια)
ὁ σύμπας, ἡ σύμπασα, τὸ σύμπαν τὸ σὸν μέρος	όλος (ανεξαιρέτως) όσο εξαρτάται από εσένα, όσο περνάει από το χέρι σου
οἶόν τ´ [εἶναι] (απαρ. απρόσ. έκφρασης) εἶναι ἔτι	ὅτι είναι δυνατόν να υπάρχει ακόμα, πια
ἀνατετράφθαι (απαρ. παρακ. ρ. ἀνατρέπομαι)	να μην έχει καταλυθεί
αἱ γενόμεναι δίκαι ἰσχύω	οι δικαστικές αποφάσεις ισχύω, έχω δύναμη (πβ. ν.ε.: ισχυρός, ανίσχυρος)
ὁ ιδιώτης	ο ανειδίκευτος, ο μη επαΐων, ο απλός πολίτης
γίγνομαι ἄκυρος	ακυρώνομαι, χάνω την ισχύ μου

διαφθείρομαι	καταστρέφομαι, αφανίζομαι, (εδώ) καταργούμαι (πβ. ν.ε.:διαφθορά)
τί ἐροῦμεν; (ορ. μέλλ. ρ. λέγω)	τι θα πούμε;
ἔχω + απαρέμφατο	μπορώ να
ἂν τις ἔχοι εἰπεῖν	θα μπορούσε κανείς να πει
ἄλλως τε και	και μάλιστα, και ιδιαίτερα
ἀπολλυμένου (μτχ. ενεστ. ρ. ἀπόλλυμαι)	που κινδυνεύει να χαθεί, να καταλυθεί (πβ. το απολωλός πρόβατο)
τάς δίκας τάς δικασθείσας	τις δικαστικές αποφάσεις
κύριός εἰμι	ισχύω, είμαι έγκυρος

Ερμηνευτικά σχόλια ἐκείνην την πόλιν εἶναι

...ἄκυροί τε γίνωνται καί διαφθείρονται;:

Ο Σωκράτης επισημαίνει στον Κρίτωνα πόσο σημαντικό είναι για την ύπαρξη μιας πολιτείας να γίνονται σεβαστές οι δικαστικές αποφάσεις. Η σημασία που αποδίδεται στη δικαστική εξουσία είναι διαχρονική. Στις μέρες μας, μάλιστα, στα δημοκρατικά πολιτεύματα η ανεξαρτησία και η απρόσκοπτη λειτουργία της Δικαιοσύνης θεωρούνται εγγύηση για τον σεβασμό των δικαιωμάτων του πολίτη και χαρακτηριστικά της πραγματικής δημοκρατίας.

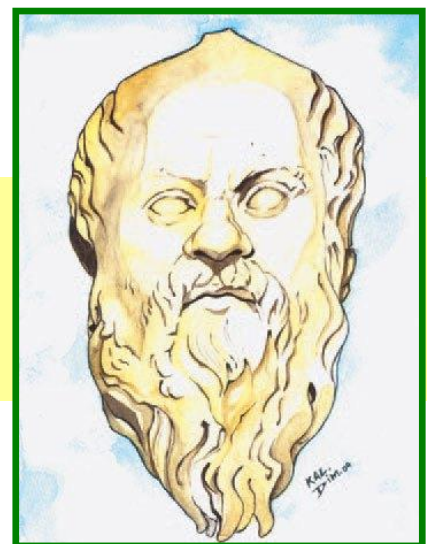
ὑπό ἰδιωτῶν: Ἰδιώτης χαρακτηρίζεται ο ανειδίκευτος, ο απλός πολίτης. Αντιδιαστέλλεται προς πρόσωπα τα οποία κατέχουν δημόσια αξιώματα (στρατηγός, ἄρχων), έχουν μια επαγγελματική ιδιότητα (χειροτέχνης, ἰατρός) η μια ειδικότερη ενασχόληση (φιλόσοφος).

ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ: Ὄταν ἓνας πολίτης πρότεινε τὴν τροποποίηση, τὴν αντικατάσταση ἢ καὶ τὴν κατάργηση ἑνός νόμου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου ὀριζε συνηγόρους ῥήτορες, γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὸν νόμο αὐτό. Ἡ διαδικασία τῆς κρίσης τοῦ νόμου λάμβανε χώρα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας. Ἐκθέτονταν τὰ ἐπιχειρήματα υπέρ καὶ κατὰ τοῦ νόμου καὶ κατόπιν λαμβανόταν ἡ σχετικὴ ἀπόφαση.

Ἐρωτήσεις

1. Ποια συνέπεια θὰ ἔχει, σύμφωνα με τὰ λεγόμενα τῶν νόμων, ἡ ἀπόδραση τοῦ Σωκράτη ἀπὸ τὴ φυλακή; Ποια εἶναι, σύμφωνα με τὸ κείμενο, ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴ διασφάλιση τῆς σταθερότητας τῆς πολιτείας;
2. Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν ἀρνήση τοῦ Σωκράτη νὰ ἐκμεταλλευτεῖ τὴν ευκαιρία ποὺ τοῦ δίνουν οἱ φίλοι τοῦ νὰ ἀποδράσει; Πῶς θὰ τὸν χαρακτηρίζατε ὡς πολίτη καὶ ὡς δάσκαλο;
3. Σε ἀρκετές περιπτώσεις ἓνας πολίτης ἢ μὴ κατηγορία πολιτῶν ἑνός σύγχρονου δημοκρατικοῦ κράτους θεωροῦν ὅτι θίγονται τὰ συμφέροντά τους ἀπὸ μὴ νομοθετικὴ ρύθμιση. Ποια, κατὰ τὴ γνώμη σας, πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάση τους;

Αναπαράσταση ρωμαϊκού
αντιγράφου προτομῆς
τοῦ Σωκράτη (4ος αἰ. π.Χ.
Μουσείο Βατικανού)

B. Λεξιλογικά –Ετυμολογικά

1. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα αναλύοντας τις σύνθετες λέξεις του κειμένου της Ενότητας στα συνθετικά μέρη τους:

σύνθετη λέξη	α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό
ἀπόλλυμι		
διαφθείρω		
ἐφίστημι		
προστάττω		
σύμπας		

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα σχηματίζοντας σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

α΄ συνθετικό		β΄ συνθετικό	σύνθετη λέξη
παρά	+	νόμος	(επίθ.) _____
ἐπί	+	κοινός	(επίθ.) _____
μήτηρ	+	πόλις	(ουσ.) _____
κῶμη	+	πόλις	(ουσ.) _____
ἀ-	+	πόλις	(επίθ.) _____
ὑπό	+	δίκη	(επίθ.) _____
ἀνά	+	κρίνω	(ρήμα) _____
έν	+	νοῦς	(επίθ.) _____
μετά	+	ἔχω	(επίθ.) _____

3. Χρησιμοποιώντας ως α' συνθετικό τις προθέσεις *ἀνά, ἀπό, ἐξ, ἐπί, μετά, περί, σύν* και ὑπέρ και ως β' συνθετικό το ρήμα *ἔχω* να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα της α.ε., όπου είναι δυνατόν:

πρόθεση	ρήμα	ουσιαστικό	επίθετο
περί	περιέχω		

4. α. Χρησιμοποιώντας το ρ. *γίγνομαι* ως συνθετικό και ως α' συνθετικό κλιτή ή άκλιτη λέξη, να σχηματίσετε όσο περισσότερες σύνθετες λέξεις της α.ε. μπορείτε σύμφωνα με το παράδειγμα: *εὖ + γίγνομαι > εὐγενής*.

β. Να κατατάξετε τις-ομόρριζες του ρήματος *γίγνομαι*-λέξεις *γεννήτωρ, γέννα, γενναῖος, γονεύς, γένεσις, γένος, γόνιμος, γονικός, γνήσιος, γέννημα* στον κατάλληλο πίνακα:

ἐνέργεια ἢ κατάσταση	πρόσωπο που ενεργεῖ
ἡ _____	ὁ _____
ἡ _____	ὁ _____
αποτέλεσμα ἐνέργειας	επίθετα
τὸ _____	_____
τὸ _____	_____

Γ. Σύνταξη

Τα είδη του μορίου **άν**

Α. Υποθετικό

- α. Βρίσκεται στην αρχή της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
- β. Συντάσσεται με υποτακτική.
- γ. Δέχεται άρνηση μή.
- δ. Μεταφράζεται στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «αν». π.χ. **Ἄν ἐμέ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμέ βλάψετε, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτοὺς.**

Β. Αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η δεύτερη λέξη της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
- β. Συντάσσεται με υποτακτική.
- γ. Δέχεται άρνηση μή.
- δ. Στη ν.ε. δε μεταφράζεται ή αποδίδεται με: «τυχόν», «ίσως», «-δήποτε». π.χ. **Ἄκουσον, ὡς ἂν μάθῃς (= Ἄκουσε, για να καταλάβεις ίσως).**

Γ. Δυνητικό

- α. Δέχεται άρνηση οὐ(κ).
- β. Συντάσσεται με:
 - i) ευκτική (πλην μέλλοντα). Η δυνητική ευκτική δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό, θα μπορούσα να + ρήμα. π.χ. **Ἔτι δέ τί ἂν τοῖς τοιοῦτοις ἄχθοισθε (= γιατί θα δυσανασχετούσατε);**

ii) οριστική (μόνο ιστορικών χρόνων). Η δυνητική οριστική δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό ή υπερσυντέλικο. π.χ. "Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν [= θα επιθυμούσα για πολλούς λόγους να ζούσε ο Μειδίας (αλλά δε ζει)].

iii) απαρέμφατο ή μετοχή (πλήν μέλλοντα). Δυνητικό απαρέμφατο ή μετοχή συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου. π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἁμάρτοι, δε θα ἔσφαλλε) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἀριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης. Δοκεῖ μοι συγγνώμην ἂν ἔχειν ἡμᾶς (= αν εἶχομεν, θα συγχωρούσαμε), εἰ ἔωρῶμεν σωζόμενα τῇ πόλει τὰ ὑπὸ τούτων δημευόμενα.

→ Παρατηρήσεις

- ♦ Οι χρονικοί σύνδεσμοι ὅταν, ὁπότεν, ἐπειδὴν και ἐπὴν προήλθαν από ενσωμάτωση του αοριστολογικού ἂν στους συνδέσμους ὅτε, ὁπότε, ἐπειδὴ και ἐπεὶ αντίστοιχα.
- ♦ Το υποθετικό ἂν προέρχεται από την ένωση του υποθετικού συνδέσμου εἰ με το αοριστολογικό ἂν (εἰ ἂν → ἂν).

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Όπως ήδη γνωρίζετε από τη Β΄ Γυμνασίου –και από τη ν.ε.– σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο υπάρχουν προτάσεις **κύριες** και **δευτερεύουσες**. Κύριες είναι αυτές που μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο, ενώ οι δευτερεύουσες εξαρτώνται πάντα από άλλες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες). Σε κάθε περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει **τουλάχιστον μία κύρια πρόταση**.

α. Ο χαρακτηρισμός των δευτερευουσών προτάσεων

Νῦν δὲ λέγει ὡς ἐγὼ ἀδικῶ

Κύρια Πρόταση Δευτερεύουσα Πρόταση

1. Η δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από έναν όρο μιας άλλης πρότασης (συνήθως το ρήμα, ένα απαρέμφατο ή μία μετοχή), τον οποίο συμπληρώνει ή προσδιορίζει.

2. Η δευτερεύουσα πρόταση εισάγεται (αρχίζει) με μία συγκεκριμένη λέξη (η φράση), που μπορεί να είναι ένας από τους υποτακτικούς συνδέσμους, μία αναφορική αντωνυμία, ένα αναφορικό επίρρημα, μία ερωτηματική αντωνυμία ή ένα ερωτηματικό επίρρημα.

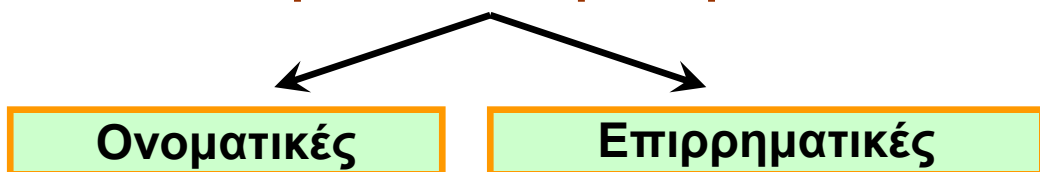
3. Η δευτερεύουσα πρόταση εκφέρεται με έναν ρηματικό τύπο που βρίσκεται σε συγκεκριμένη έγκλιση.

4. Η δευτερεύουσα πρόταση έχει συντακτικό ρόλο στην εξάρτησή της.

Για να χαρακτηρίσουμε με ολοκληρωμένο τρόπο μια δευτερεύουσα πρόταση, πρέπει να αναφερθούμε σε όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή να δηλώσουμε από πού εξαρτάται, πώς εισάγεται, πώς εκφέρεται και ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της.

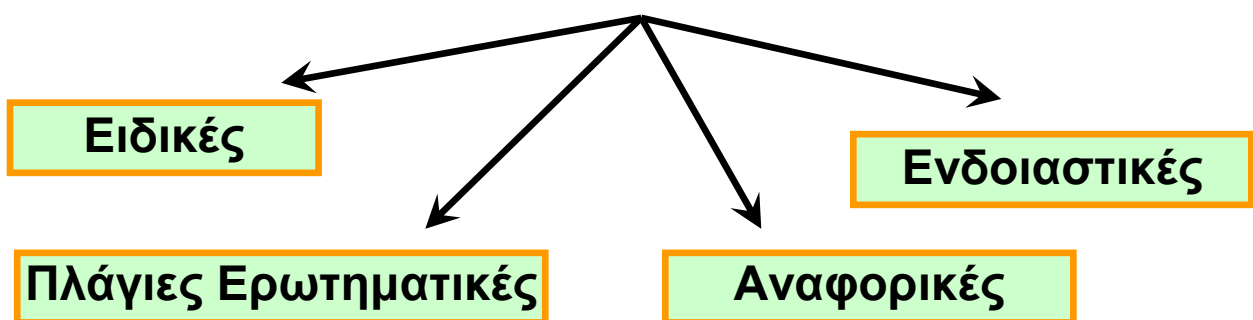
π.χ. **Οἱ στρατιῶται λέγουσιν ὅτι Κῦρος τέθνηκε:**
Στη φράση αυτή υπάρχουν δύο προτάσεις, μία κύρια (**Οἱ στρατιῶται λέγουσιν**) με ρήμα το **λέγουσιν** (εξάρτηση) και μία δευτερεύουσα ειδική (**ὅτι Κῦρος τέθνηκε**), η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο **ὅτι**, εκφέρεται με οριστική (**τέθνηκε**) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης **λέγουσιν**.

β. Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς τη συντακτική θέση

- Αφού θυμηθείτε την ανάλογη διάκριση στη ν.ε., να απαριθμήσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που έχετε διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

γ. Οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Ονομάζονται έτσι όσες λειτουργούν συντακτικά σαν ονόματα, δηλαδή έχουν συντακτική θέση την οποία μπορεί να καταλάβει ένα όνομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα, π.χ. **Λέγω ὅτι πολλαί καί καλαί ἐλπίδες ἡμῖν εἰσι σωτηρίας.**

Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή σε απρόσωπες εκφράσεις, π.χ. **Φόβος ἐστί μή ἡττηθῶμεν.**

Επεξήγηση, κυρίως σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας που προηγείται, π.χ. **Τοῦτο ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, ὅτι τὸ συνέχον τήν δημοκρατίαν ὄρκος ἐστίν.**

Εἶδη ονοματικῶν δευτερευουσῶν προτάσεων της α.ε.

Οι ονοματικές προτάσεις διακρίνονται σε τέσσερα είδη:

1. Ειδικές

Εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους ὅτι (όταν το περιεχόμενό τους είναι αντικειμενικό, πραγματικό) ή ὡς (όταν το περιεχόμενό τους είναι υποκειμενικό ή ψευδές).

π.χ. **Οἱ Ἀσσύριοι ἴσασιν (= γνωρίζουν) ὅτι (= ὅτι πράγματι) ἵππικόν στρατεύμα ἐν νυκτί ταραχῶδές ἐστί και δύσχρηστον.**

Πειρῶνται πείθειν ὑμᾶς ὡς (= ὅτι τάχα) δυνατός εἶμι.

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: λέω (λεκτικά), γνωρίζω (γνωστικά), αισθάνομαι (αισθητικά), δείχνω (δείξεως) κ.ά.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου) η οποία ονομάζεται ευκτική του πλαγίου λόγου.

π.χ. Καί κατηγοροῦσι αὐτόν ὡς πολλάς ἀρχάς ἤρξεν (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Δῆλόν ἐστιν ὅτι οὐκ ἂν προὔλεγεν, εἰ μὴ ἀληθεύσειν (= ὅτι θα βγει αληθινός) ἐπίστευε (δυν. οριστική, αντίθετο του πραγματικού).

Ὅτι βούλοισθε ἂν την ἀρχήν, ἣν πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν πάντες ἐπιστάμεθα (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Σχεδὸν ἐγίγνωσκον ὅτι εἴη που πλησίον τὸ στρατεύμα τῶν πολεμίων (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

2. Ενδοιαστικές

Εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους μή (= μήπως), όταν δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί κάτι ανεπιθύμητο, και μη οὐ (= μήπως δεν), όταν δηλώνεται φόβος μήπως δε συμβεί κάτι επιθυμητό.

π.χ. Ὁκνῶ (= φοβάμαι) μή μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται. Δέδοικα μή οὐκ ἔχω ταύτην τὴν σοφίαν.

Εξαρτώνται από ρήματα που δείχνουν φόβο, δισταγμὸ ἢ μέριμνα.

Εκφέρονται με: υποτακτική (κυρίως), με οριστική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Φοβοῦμαι μή ἡττηθῶμεν (υποτακτική, ενδεχόμενος φόβος).

Νῦν δὲ φοβοῦμεθα μή ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (= μήπως έχουμε αποτύχει και στα δύο), (οριστική, γιατί ο φόβος είναι πραγματικός).

Οἱ δὲ πολέμιοι δείσαντες (= επειδὴ φοβήθηκαν) μή ἀλοῖεν (= συλληφθούν) ἐτράποντο (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

3. Πλάγιες ερωτηματικές

Είναι, κυρίως, ερωτήσεις που μας μεταφέρονται σε πλάγιο λόγο. Διακρίνονται σε ολικής άγνοιας, στις οποίες η απάντηση είναι «ναι» ή «όχι» και μερικής άγνοιας, με τις οποίες ζητάει κανείς μια ειδικότερη λεπτομέρεια (π.χ. ποιος, πού, γιατί, πόσο).

Εισάγονται με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα, όταν είναι μερικής άγνοιας, και με το ερωτηματικό μόριο εἶ, όταν είναι ολικής άγνοιας.

π.χ. Ἐπισκεψώμεθα (= ας εξετάσουμε) εἶ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος ἀθλιώτατος ἐστίν (πλ. ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό μόριο εἶ).

Σκέψασθε πῶς ἐπὶ τῶν προγόνων ταῦτα εἶχε (πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό επίρρημα πῶς).

Ἐπιμηθεὺς ἠπόρει ὄ,τι χρήσαιτο (= δεν ήξερε τι να κάνει, πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με την αναφορική αντωνυμία ὄ,τι).

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, ερευνώ, εξετάζω, δείχνω, φροντίζω, προσπαθώ, λέω, δηλώνω κ.ά.

Εκφέρονται με: οριστική υποτακτική (απορηματική*), δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

* Θυμηθείτε: απορηματική είναι η υποτακτική που χρησιμοποιείται κυρίως σε ερωτηματικές προτάσεις, πλάγιες η ευθείες, και δηλώνει απορία· μεταφράζεται: να + ρήμα.

π.χ. Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι (= Δεν ξέρω τι να απαντήσω).

π.χ. Ἀπορῶ εἰ διδακτὸν ἔστιν ἡ ἀρετὴ (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι (υποτακτική που δηλώνει απορία).

Ἦροντο εἰ τύχοιεν ἂν (= ρώτησαν αν θα μπορούσαν να κάνουν) εἰρήνης (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί βούλοιντο (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

4. Ονοματικές αναφορικές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ουσιαστικού, επιθέτου ή αντωνυμίας και λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος).

π.χ. Κύρος δὲ ἔχων οὐς εἴρηκα, ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων (η αναφορική πρόταση οὐς εἴρηκα είναι αντικείμενο στη μετοχή ἔχων της κύριας πρότασης).

Ἔστι δίκης ὄφθαλμός, ὅς τα πάνθ' ὄρᾷ (η αναφορική πρόταση ὅς τα πάνθ' ὄρᾷ λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στο υποκείμενο της κύριας πρότασης ὄφθαλμός).

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες.

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική, δυνητική οριστική και δυνητική ευκτική.

π.χ. Οὗτός ἐστιν ὅς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγούς (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εἰς καλὸν ἡμῖν Ἄνυτος ὅδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδῶμεν τῆς ζητήσεως (= πάνω στην ώρα ήρθε και κάθισε κοντά μας αυτός εδώ ο Άνυτος, τον οποίο ας κάνουμε σύντροφο στην αναζήτησή μας) (υποτακτική που δηλώνει προτροπή).

Προυφάνης (= φανερώθηκες) δὲ φιλτάτην ἔχων πρόσοψιν, ἢς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαθοίμην (= οὔτε στις συμφορές δε θα μπορούσα να ξεχάσω). Ἦλθε τὸ ναυτικὸν τὸ τῶν βαρβάρων, ὃ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη; (δυν. οριστική, περιεχόμενο αντίθετο του πραγματικού).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να επισημάνετε τα μόρια ἂν και να αναγνωρίσετε το εἶδος τους.
2. Στις παρακάτω περιόδους να επισημάνετε τα μόρια ἂν και να αναγνωρίσετε το εἶδος τους:
 - α. Ἦρώτησε ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον.
 - β. Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν (= καλλιεργούμε), ὅπως ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν.
 - γ. Οὐς ἂν ἔλοισθε (= εκλέξετε) ἄρχοντας, τούτοις πεισόμεθα (= θα υπακούσουμε).
 - δ. Κῦρος νομίζεται, εἰ μὴ ἀπέθανεν, ἄριστος ἂν γενέσθαι ἄρχων.
 - ε. Ἄν πέμπητέ με, οἴομαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα.
 - στ. Οὐς ἂν γνῶσι ἀδικοῦντας, τιμωροῦνται.
3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το εἶδος και τη συντακτική θέση των δευτερευουσῶν ονοματικῶν προτάσεων:
 - α. Φημί ὅτι καὶ πρὸ ἐμοῦ τοῦτο τὸ φρόνημα εἶχεν ἡ πόλις.
 - β. Ξενοφῶν ἔδεισε (= φοβήθηκε) μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει.

γ. Πρωταγόρας ἐρωτᾷ εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τὰ ἀγαθὰ κακὰ ἀποκαλῶν.

δ. Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος.

4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ειδικές προτάσεις:

α. Καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ταῦτα, ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἰσπονδαὶ γένοιτο.

β. Λέγουσιν οἱ σοφισταὶ ὡς οὐδέν δέονται χρημάτων.

γ. Σεύθης λέγει ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστῆσαι Ἀθηναίων.

δ. Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὡς τὰ βέλτιστα εἰπῶν ἄδικα πάσχει.

ε. Γινώσκεις ὅτι σὺ εἶ ὁ μωρός;

5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ενδοιαστικές προτάσεις:

α. Κλέαρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρασ (= το δεξιό τμήμα του πεζικού), φοβούμενος μή κυκλωθεῖ ἑκατέρωθεν (= και από τις δύο πλευρές).

β. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος, μή λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινας τούτων.

γ. Ὅρα (= πρόσεξε) μή περί τοῖς φιλτάτοις κινδυνεύης.

δ. Οὐ τοῦτο ἐφοβεῖτο, μή τινες πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.

ε. Ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον τούτους φοβούμενος μή τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν.

6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις:

α. Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα εἰ τοῦτο ἀληθές ἐστιν ἢ μή.

β. Οὐ δῆλόν ἐστι τῷ στρατηγῷ εἰ συμφέρει στρατηγεῖν.

γ. Ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχοι.

δ. Ἡδέως (= ευχαρίστως) ἂν πυθοίμην (= θα μάθαινα) τίνα ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἶχετε.

ε. Καὶ βασιλεὺς καὶ αὐτὸς τε θηρᾶ (= κυνηγά) καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν.

7. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές αναφορικές προτάσεις:

α. Ὁ μέλλεις ποιεῖν μή λέγε.

β. Οὓς ἂν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθὸν τι λέγε περὶ αὐτῶν.

γ. Ἦν τις ἐν τῇ στρατείᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει.

δ. Ἀνὴρ δίκαιος ἐστιν οὐχ ὁ μῆαδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μή βούλεται.

ε. Ὅστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν.

Καλὸς ὁ νόμος, ἔάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται.

Ἀπόστολος Παῦλος, Πρὸς Τιμόθεον, Α΄ 1.8

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	6
Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας Ἡρόδοτος, Ἱστορίη 2.120 (διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β΄ Γυμνασίου	
Γ. Επανάληψη ύλης Γραμματικής–Σύνταξης Β΄ Γυμνασίου	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	20
Θυσία για την πατρίδα Λυσίας, Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς 79-81	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα	
Γ1. Γραμματική: Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων	
Γ2. Σύνταξη: Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	39
Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία Ξενοφῶν, Ἰέρων 4.6-9	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά	
Γ. Γραμματική: Τα συνηρημένα ρήματα – Η πρώτη τάξη συνηρημένων (-άω, -ῶ)	

ΕΝΟΤΗΤΑ 4	55
Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης Ἴσοκράτης, Περί εἰρήνης 19-21	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ρήματα	
Γ. Γραμματική: Η δεύτερη τάξη συνηρημένων (-έω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	69
Η ισονομία των πολιτών εγγύηση της δημοκρατίας Ἴσοκράτης, Κατά Λοχίτου 18-21	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ονόματα	
Γ. Γραμματική: Η τρίτη τάξη συνηρημένων (-όω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	80
Η μουσική εξημερώνει Πολύβιος, Ἱστορίαι 4.20.4-21.1	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων	
Γ. Γραμματική: Ο αόριστος β´–Κλίση ουσιαστικών γυνῆ και παῖς– Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	96
Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους (Πλούταρχος, Μάρκελλος 14.12-15)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη κλιτή ως α´συνθετικό	
Γ. Γραμματική: Μέλλοντας και αόριστος ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων– Κλίση ουσιαστικών ναῦς και χεῖρ	

ΕΝΟΤΗΤΑ 8 112

**Ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γονείς
(Λυκούργος, Κατά Λεωκράτους 95-96)**

A. Κείμενο

**B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη άκλιτη ως
α΄ συνθετικό**

**Γ1. Γραμματική: Παθητικοί χρόνοι– αυτοπαθητικές
αντωνυμίες**

Γ2. Σύνταξη: Το ποιητικό αίτιο και η παθητική σύνταξη

ΕΝΟΤΗΤΑ 9 129

**Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή
(Πλάτων, Κρίτων 50a-c)**

A. Κείμενο

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά:

**Γ. Σύνταξη: Τα είδη του μορίου ἄν – Οι δευτερεύουσες
προτάσεις της α.ε. – Είδη ονοματικών
δευτερευουσών προτάσεων της α.ε.**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.